KOMMUNEDELPLAN FOR BEITEBRUK
NORE OG UVDAL KOMMUNE 2019 - 2029

PLANBESKRIVELSE

Planbeskrivelse med retningslinjer og tiltaksplan til sluttbehandling

Vedtatt i kommunestyret 22.06.2020 K- sak 53/20

Revidert 19.05.2020

INNHOLDSFORTEGNELSE

1. INNLEDNING 3
1.1 Bakgrunn og formål med planarbeidet 3
1.2 Planavgrensning 4
1.3 Plandokumenter og konsekvensutredning 4
1.4 Overordnede føringer for planarbeidet 4
1.5 Virkning av plan 8
1.6 Planprosess og medvirkning 8
2. MÅL 9
2.1 Mål 9
3. FAKTA OM BEITEBRUKEN I NORE OG UVDAL 10
3.1 Beitebruk i Nore og Uvdal 10
3.2 Organisert beitebruk i Nore og Uvdal kommune 11
3.3 Dyretallet i Nore og Uvdal gjennom tidene 19
3.4 Seterdrift 19
3.5 Kulturlandskapet 21
3.6 Gjengroing 23
3.7 Tap og tapsårsaker 25
4. RESSURSGRUNNLAGET 26
4.1 Arealgrunnlaget 26
4.2 Verdi av utmarksbeitene 27
5. LOVVERK OG RAMMER 29
5.1 Aktuelle lover og forskrifter 29
6. UTFORDRINGER KNYTTET TIL BEITEBRUK 33
6.1 Arealforvaltning 33
6.2 Beitebruk – og kulturlandskap 34
6.3 Interesser knyttet til utmark 34
6.4 Gjerdeplikt, gjerdehold og dyrefeller 37
6.5 Løshund - Båndtvang 39
6.6 Rovvilt 40
7. RETNINGSLINJER 42

7.1 Retningslinjer for bruk av beitearealene 42
7.2 Retningslinjer for gjerding 43
8. TILTAKSPLAN 2019 - 2029 44
8.1 Arealforvaltning 44
8.2 Beitebruk – og kulturlandskap 45
8.3 Interesser knyttet til utmark 46
8.4 Fritidsbebyggelse– og utbyggingsinteresser 47
8.5 Gjerdeplikt, gjerdehold og andre dyrefeller 47
8.6 Friluftsinteresser 49
8.7 Båndtvang 50
8.8 Rovvilt 51
9. VEDLEGG 52

1. INNLEDNING

1.1 Bakgrunn og formål med planarbeidet

Det er i vedtatt planstrategi for kommunen periode 2017 - 2020 fastsatt at arbeidet med beitebruksplan skulle startes opp i 2017.

Målet med beitebruksplanen er å dokumentere beitebruken i utmarka og synliggjøre de verdiene som utmarksbeite representerer. Beitebruksplanen vil være et viktig kunnskapsgrunnlag både i planarbeid, saksbehandling og ved vurdering av framtidig arealbruk. Det skal utarbeides en handlingsplan med tiltak som styrker beitebruken og reduserer konfliktnivået.

Bakgrunnen for arbeidet med kommunedelplan for beitebruk er at arealbruken i kommunen er i stadig endring og det er flere interesser knyttet til utmarksområdene nå enn tidligere. I Nore og Uvdal kommune er det flere sterke arealinteresser som beitebruk, friluftsliv og hyttebygging. Noen områder er i dag preget av økt konfliktnivå mellom beitebruk og økende press på utmarka gjennom hyttebygging og økt turisttrafikk. I enkelte deler av kommunen er rovdyrproblematikk hovedårsak til redusert bruk av utmarksbeiteområder. Videre er det utfordringer med økende grad av gjengroing i innmarksbeiteområder som følge av for lavt beitetrykk, ensidig beiting og eiendommer som ikke har drift med husdyr lenger.

Gjennom planprosess med regional plan for Norefjell – Reinsjøfjell har også problemstillinger knyttet til villreinens arealbruk innenfor planområdet øst for Tunhovdfjorden blitt belyst.

Grunneiere og beitebrukere i området øst for Tunhovdfjorden opplever konflikter med villreinen, som følge av redusert avling og beiteverdi når reinsdyra trekker ned på setervoller og dyrka mark i tilknytning til setrene for å beite.

Beiting på innmark og utmark er en bærekraftig utnytting av ressurser. Beiting i utmark er eneste måte å utnytte fôrressursene til matproduksjon og er viktigste fôrressurs i lammekjøttproduksjonen. Beiting bidrar også til å holde kulturlandskapet åpent og har god effekt på dyrevelferden. NIBIO har beregnet at under halvparten av nyttbart utmarksbeite til husdyr i Norge blir utnyttet i dag.

1.2 Planavgrensning

Kommunedelplan for beitebruk gjelder for Nore og Uvdal kommune.

1.3 Plandokumenter og konsekvensutredning

Planarbeidet er vurdert etter bestemmelsene om konsekvensutredning. Det er konkludert med at planen ikke omfattes av kravet til konsekvensutredning, jf. plan- og bygningsloven § 4-2 og forskrift om konsekvensutredninger. Sentrale tema vil imidlertid bli omtalt og vurdert som en del av planbeskrivelsen.

1.4 Overordnede føringer for planarbeidet

<u>Nasjonale føringer</u>

Plan – og bygningsloven

- Kommunedelplan for beitebruk utarbeides i medhold av plan – og bygningsloven

Naturmangfoldloven

- Naturmangfoldlovens formål er å ta vare på naturens mangfold og de økologiske prosessene gjennom bærekraftig bruk og vern. Dette er den mest sentrale loven for forvaltning av norsk natur og inneholder et bredt spekter av virkemidler. Naturmangfoldloven trådte i kraft 01.07. 2009

Friluftsloven

- Formålet med loven er å lovfeste allemannsretten. Allemannsretten er rettigheten som alle og enhver har til ferdsel, opphold og aktivitet i naturen. Loven regulerer ferdsel både i innmark og utmark, motorisert ferdsel, rasting og telting. Kommunen kan med samtykke fra eier eller bruker fastsette regler for ferdsel i bestemte områder, eller helt eller delvis sperre eiendommen mot ferdsel. Fri ferdsel og opphold i naturen avhenger av om arealet er innmark eller utmark. Friluftsloven definerer utmark som all udyrket mark som ikke omfatter innmark.
  Innmark defineres som gårdsplasser, dyrket mark, engslått, kulturbeiter, skogplantefelt samt lignende områder hvor ferdsel vil være upassende og føre til fortrenging av eier

eller bruker. Aktuelle lover og forskrifter knyttet til beitebruk, gjerding mv. Tiltak som planlegges i utmarksbeiteområder skal ikke stride mot friluftslovens formål.

Forskrift om verneplan for skog. Fredning av Trillemarka – Rollagsfjell Naturreservat med tilhørende forvaltningsplan

- Formålet med naturreservatet er å bevare et stort og sammenhengende naturskogområde som økosystem med alt naturlig plante – og dyreliv og naturlige prosesser i skog.
  Området domineres av eldre naturskog med preg av urørthet og har gode forekomster av død ved og er levested for en rekke rødlistede arter. Også setervoller i området har forekomster av rødlistearter. Omradet har vitenskapelig/pedagogisk verdi blant annet på grunn av sin størrelse. Tiltak som planlegges innenfor verneområdet skal ikke stride mot formålet i forskriften eller bestemmelser i forvaltningsplan for verneområdet

Forskrift om Hardangervidda Nasjonalpark med tilhørende forvaltningsplan

- Formålet med Hardangervidda nasjonalpark er å verne en del av et særlig verdifullt høyfjellsområde på en slik måte at landskapet med planter, dyreliv, natur – og kulturminner og at kulturmiljøet ellers blir bevart, samtidig som området skal kunne benyttes til landbruk, naturvennlig friluftsliv og naturopplevelse, jakt- og fiske, og undervisning og forskning. Beitebruksplanen skal ikke stride imot formålet i verneforskriften eller bestemmelser i verneforskriften. Tiltak som planlegges innenfor beiteområdene på Hardangervidda må gjennomføres i tråd med gjeldende forvaltningsplan

Velkommen til bords - Meld. St. 9 (2011 – 2012)

- Stortingsmelding for landbruks – og matpolitikk. Godkjent i statsråd 2. desember 2011. Stortingsmeldingen setter 4 overordnede mål for den norske landbruks – og matpolitikken:
  - Matsikkerhet
  - Landbruk over hele landet
  - Økt verdiskaping
  - Berekraftig landbruk

Endring og utvikling – en framtidsretta jordbruksproduksjon – Meld.St.11 (2016 – 2017)

- Stortingsmelding for landbruks – og matpolitikken, ble godkjent i statsråd 9. desember 2016. I stortingsmeldingen slår regjeringen fast følgende. Jordbrukets samfunnsoppdrag er lønnsom og trygg matproduksjon i tråd med forbrukernes interesser, produksjon av fellesgoder og bidrag til sysselsetting og verdiskaping over hele landet. Landbrukspolitikkens fire overordnede mål fra Meld. St. 9 Velkommen til bords ligger til grunn; Matsikkerhet, landbruk over hele landet, økt verdiskaping, bærekraftig landbruk

Veileder H-2401 – Garden som ressurs (2017)

- Veileder til plan – og bygningsloven.
  Veilederen omhandler bygge – og anleggstiltak og bruksendringer som ønskes gjennomført i områder som er avsatt til landbruks-, natur- og friluftsformål i kommuneplanens arealdel. Veilederen erstatter veileder T-1443 «Plan og bygningsloven og Landbruk Pluss» fra 2005.

Friluftsliv – Natur som kjelde til helse og livskvalitet - Meld.St. 18 (2018-2019)

- Godkjent i Statsråd 11. mars 2016. Regjeringen vil legge til rette for et samarbeid mellom landbruket, kommunene og frivillige organisasjoner med sikte på å videreutvikle allmennhetens mulighet til friluftsliv i jordbrukets kulturlandskap.

<u>Regionale og kommunale føringer</u>

Regional plan for Hardangervidda 2011 – 2025

- Regional plan for Hardangervidda ble godkjent i tre fylkesting høsten 2011. Hovedformålet med den regionale planen er å komme frem til en langsiktig og helhetlig strategi for bruk av arealer som er viktige leveområder for villrein, eller som påvirker villreinens leveområder. Særlig sentralt vil det være:
  - Å sikre villreinen tilstrekkelige leveområder og langsiktig gode livsvilkår
  - Å sikre lokalsamfunnet rundt Hardangervidda gode muligheter for nærings – og bygdeutvikling
  - Å legge til rette for friluftsliv og naturbasert næringsliv

Regionalt Bygdeutviklingsprogram for Oslo og Viken 2019 – 2022

- Regionalt bygdeutviklingsprogram for Oslo og Viken skal følge opp nasjonal landbrukspolitikk og inneholder planer og virkemidler for å fremme landbruksbasert næringsutvikling og målrette miljø – og klimaarbeidet.

  - Mål for fjellandbruket i planperioden er å:
    1. Opprettholde og videreutvikle levende fjellbygder med aktivt landbruk og med fokus på verdiskaping med utgangspunkt i mat, utmarksressurser og opplevelser
    2. Legge til rette for beite og driftsformer som nytter ressursgrunnlaget i fjellet, og som ivaretar og synliggjør verdifulle tradisjoner knyttet til seterdrift, kulturbetinget biologisk mangfold og kulturminner

  - Mål for å ta vare på kulturlandskapet i planperioden er å:
    1. Opprettholde et åpent og variert kulturlandskap i alle deler av Oslo og Viken samt bidra til at biologisk mangfold og kulturhistoriske verdier blir tatt vare på
    2. Legge til rette for beitedyr som skjøtselsdyr for å opprettholde kulturlandskap og hindre gjengroing

Kulturminnekompasset -Regional plan for kulturminnevern i Buskerud 2017 – 2027

- Kulturminnekompasset: Regional plan for kulturminnevern i Buskerud 2017 – 2027 er en tematisk plan for hele fylket. Den regionale planen skal sikre godt vern og berekraftig bruk av fylkets kulturminner og kulturmiljøer. Den regionale planens hovedmål er: Bruk av kulturarven som ressurs i en berekraftig samfunnsutvikling

Regional plan for Norefjell – Reinsjøfjell 2019 – 2035 (1. gangs høring høsten 2019)

- Formålet med den regionale planen er å komme fram til en langsiktig og helhetlig strategi for bruk av fjellområdene. Gjennom helhetlige vurderinger skal blant annet villrein, lokal nærings- og samfunnsutvikling og friluftsinteresser søkes ivaretatt. Sambruk og sameksistens mellom disse gruppene synes særlig viktig i dette fjellområdet. Den regionale planen skal gi rammer og forutsigbarhet for videre og mer detaljert planlegging i de enkelte kommunene.

Næringsplan for Nore og Uvdal kommune 2011 – 2021

Formålet med næringsplanen for Nore og Uvdal kommune er å synliggjøre hvilket næringsarbeid man fra kommunens side ønsker å legge vekt på i planperioden. Utarbeidelse av beitebruksplan er ett av målene for næringsarbeid i perioden

- Kommuneplanen har følgende målsettinger for næringsutviklingen i kommunen:
    1. Kommunen skal være aktiv tilrettelegger, forvalter og pådriver for næringsutvikling, etablering av nye virksomheter og sikring av eksisterende arbeidsplasser i privat næringsliv.
    2. Kommunen skal være et attraktivt reisemål med vekst i hele perioden.
    3. Kommunen skal forvalte sine arealer og naturressurser på en aktiv og bærekraftig måte.

Samordna handlingsplan for næringsarbeid i Nore og Uvdal kommune 2017 – 2019

- Som en del av næringsplanen blir det utarbeidet årlige eller flerårige handlingsplaner. I handlingsplanen konkretiseres tiltakene med tilhørende budsjetter og ansvarlige for gjennomføring. Utarbeidelse av beitebruksplan er tatt inn i samordnet handlingsplan for næringsarbeide perioden 2017 - 2019

Arealdelen av kommuneplan er i Nore og Uvdal kommune oppdelt i følgende kommunedelplaner:

- Tunhovd, 2006
- Myrset – Ånesgården, 2009
- Nore og Uvdal Øst, 2015
- Nore og Uvdal Vest, 2015
- Dagalifjell med Rødberg, 2017

Kommunedelplan for stier – og løyper, 2017

- Planen gjelder for hele kommunen. Hovedmål for planen er at Nore og Uvdal kommune skal ha et attraktivt sti – og løypetilbud for fastboende, hytteeiere og tilreisende turister året rundt

Kommuneplanens samfunnsdel, 2019

- Visjon for planen er: Sammen skaper vi framtida, det er 4 fokusområder:
    1. Sammen skape et raust og inkluderende fellesskap
    2. Sammen skape gode oppvekst- og levevilkår
    3. Sammen være stolte av bygdas tradisjoner, kultur og identitet
    4. Sammen skape et bærekraftig næringsliv og en positiv regional utvikling

1.5 Virkning av plan

Planen er utarbeidet som en kommunedelplan for perioden 2019 – 2029 etter plan- og bygningslovens kapittel 11. Det skal utarbeides handlingsplan til beitebruksplanen. Denne anbefales rullert hvert år for å sikre gjennomføring av tiltak og fremdrift.

Retningslinjer for beitebruk skal tas inn i kommuneplanens arealdel. Det skal også vurderes utforming av bindende bestemmelser til arealdelen av kommuneplanen, samt bruk av hensynssoner for viktige beiteområder.

1.6 Planprosess og medvirkning

Oppstart av planarbeidet ble, i medhold av plan – og bygningsloven § 11-12, kunngjort på Nore og Uvdal kommune sin hjemmeside 12.12.2017 og i Laagendalsposten 20.12.2017. Berørte og relevante myndigheter, organisasjoner og foreninger ble varslet om oppstart gjennom brev datert 12.12.2017.

Forslag til planprogram for arbeidet ble sammen med oppstartsvarselet sendt på høring og lagt ut til offentlig ettersyn jfr. Plan – og bygningsloven § 11 – 13.

Frist for innspill til oppstartvarsel og planprogrammet var 2.2.2018.
Det ble mottatt 2 innspill innen høringsfristen. Dette var innspill fra Buskerud Fylkeskommune og Fylkesmannen i Buskerud med kommentarer til det videre planarbeidet samt innspill til tilføyelser til regionale og overordna føringer for planarbeidet som var listet opp i Kap 5. i planprogrammet.

Planprogrammet ble fastsatt av kommunestyret 19.3.2018.

Planforslaget er utarbeidet av en arbeidsgruppe fra administrasjonen for næring, miljø og kommunalteknikk med kommuneplanlegger og jordbrukssjef samt en representant fra Buskerud Næringshage.

Det er i henhold til fastsatt planprogram opprettet en referansegruppe for arbeidet hvor særlig berørte interessegrupper er representert. Dette for å sikre lokal forankring og bred medvirkning i planprosessen:

Representanter fra følgende faglag, organisasjoner og utvalg er representert i referansegruppen for planarbeidet;

- Nore og Uvdal Bondelag
- Nore og Uvdal Bonde – og småbrukarlag
- Produsentlaget Tine Numedal
- Nore og Uvdal Sau – og geit
- Nore og Uvdal skogeierlag
- Uvdal sankelag
- Øvre Uvdal beitelag
- Lågaros beitelag
- Lågliberget beitelag
- Geitvassdalen beitelag
- Tunhovd sanke – og beitelag
- Nore sankelag
- Utmarkskonsulent i Nore og Uvdal kommune
- Turistsjef og daglig leder for Nore og Uvdal Næringsselskap
- Næringskonsulent i Nore og Uvdal kommune
- Representant i fra Nore og Uvdal kommunale sti – og løypenemnd
- Representant i fra Nore og Uvdal hytteforbund

Referansegruppen har hatt to møter i planarbeidet; 8.3.2019 og 10.4.2019.

Planlagt framdriftsplan i fastsatt planprogram forutsatte høring sommar 2018 og sluttvedtak innen utgangen av 2018. Grunnet mye ekstra arbeid vinteren 2018/2019 med oppfølging av erstatningssaker som følge av avlingssvikten i landbruket vekstsesongen 2018, måtte planarbeidet forskyves.

Revidert framdriftsplan:

Utlegging til offentlig ettersyn	Desember 2019
Revisjon etter offentlig ettersyn	Februar - Mars 2020
Vedtak av kommunedelplan for beitebruk	Første halvår 2020

2. MÅL

2.1 Mål

Målet med beitebruksplanen er å dokumentere beitebruken i utmarka og synliggjøre de verdiene som utmarksbeite representerer.

Beitebruksplanen vil være et viktig kunnskapsgrunnlag både i planarbeid, saksbehandling og ved vurdering av framtidig arealbruk

3. FAKTA OM BEITEBRUKEN I NORE OG UVDAL

3.1 Beitebruk i Nore og Uvdal

Utmarka som beite for husdyr har i all tid hatt og har fremdeles stor betydning for husdyrholdet i Nore og Uvdal.

Det er store utmarksarealer med tilhørende beiteressurser i kommunen. Bruken av utmarka har betydd mye for jordbruket gjennom tidene, både som beiteressurs og til høsting av vinterfôr. Utnytting av utmarksbeiteressursene skjedde tidligere først og fremst gjennom seterdrift. De fleste gårdene hadde setre, og en god hamneseter ble sett på som stor verdi. Det var i hovedsak storfe og geit som ble benyttet i seterdriften. Tidligere gikk også en større andel av storfeet på utmarksbeite enn det vi ser i dag.

Utnyttingen av utmarksbeite til husdyr har variert i takt med endringer i husdyrholdets rammebetingelser. Antall husdyr var på sitt høyeste siste halvdel av 1800-tallet.
Fra slutten av 1800-tallet skjedde det en rask utvikling i avlsarbeidet innen storfehold. Store rovviltbestander gjorde at det var nødvendig med gjeting. Tap av spesielt småfe var høyt, og dyretallet gikk ned. Etter hvert gikk rovviltbestandene tilbake på grunn av intensiv jakt, for nærmest å bli utryddet tidlig på 1900-tallet. I løpet av 1900-tallet har antallet sau på utmarksbeite økt gradvis. Storfe og geit har ikke hatt samme utvikling. Etter krigen har utviklingen også gått i retning av at storfe i stadig større grad går på innmarksbeite *(Skurdal, 1997).*

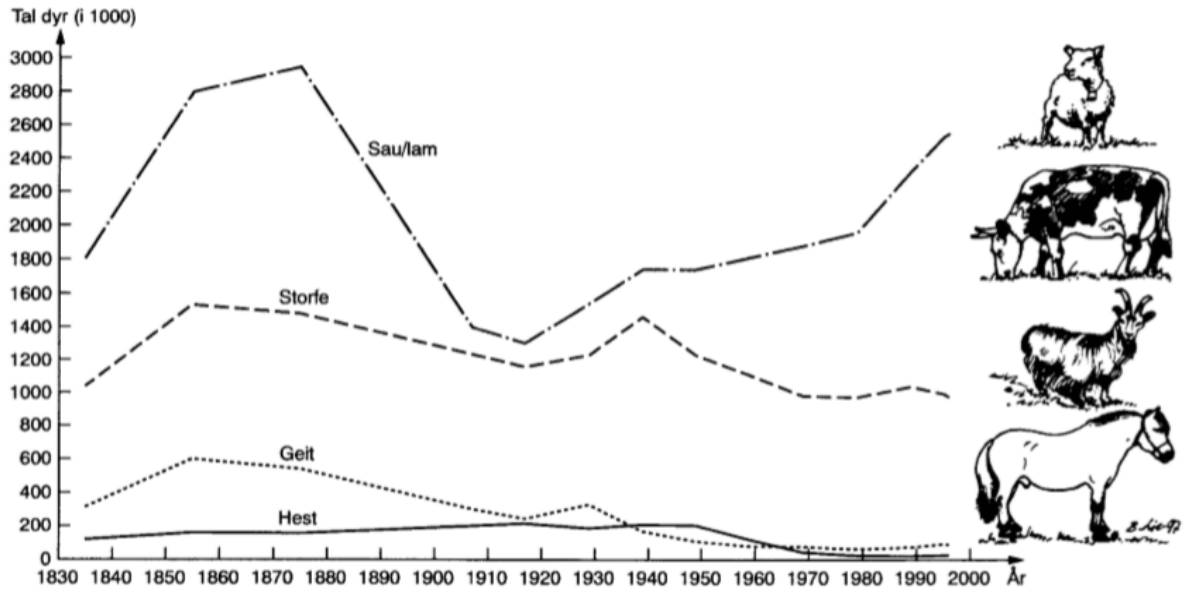

Figur 1. Figuren over er hentet fra Erling Skurdal, 1997: Beiting i utmark, og viser utviklingen av husdyrholdet i Norge 1830-1995.

Tabell 1: Antall dyr på utmarksbeite i Nore og Uvdal i perioden 1990 – 2018

Dyreslag	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2018
Melkeku og ammeku	522	473	357	272	233	264	266
Øvrig storfe	628	523	381	393	306	314	308
Sauer (voksne og lam)	13 022	13 576	12 206	12 489	10 275	9 653	10 052
Geiter (voksne og kje)	154	202	32	0	34	68	33
Hester	63	30	22	33	32	36	26

3.2 Organisert beitebruk i Nore og Uvdal kommune

I 1970 ble det gjennom et samarbeid mellom Landbruksdepartementet og Norsk Sau og Geit satt i gang en ordning kalt «Organisert beitebruk».

Hovedmålsettinga for Organisert beitebruk er to-delt:
1. Legge til rette for en mer rasjonell utnytting av utmarksbeitene
2. Redusere tapet av dyr på beite til et minimum.

Middelet som er nyttet for å nå dette målet er organisering av beitebrukerne i lag. Samarbeid om tilsyn, sanking, investeringer som samle- og skillekveer, sankefeller, sperregjerder, bruer, gjeterhytter og andre målretta tiltak er satt i høysete.

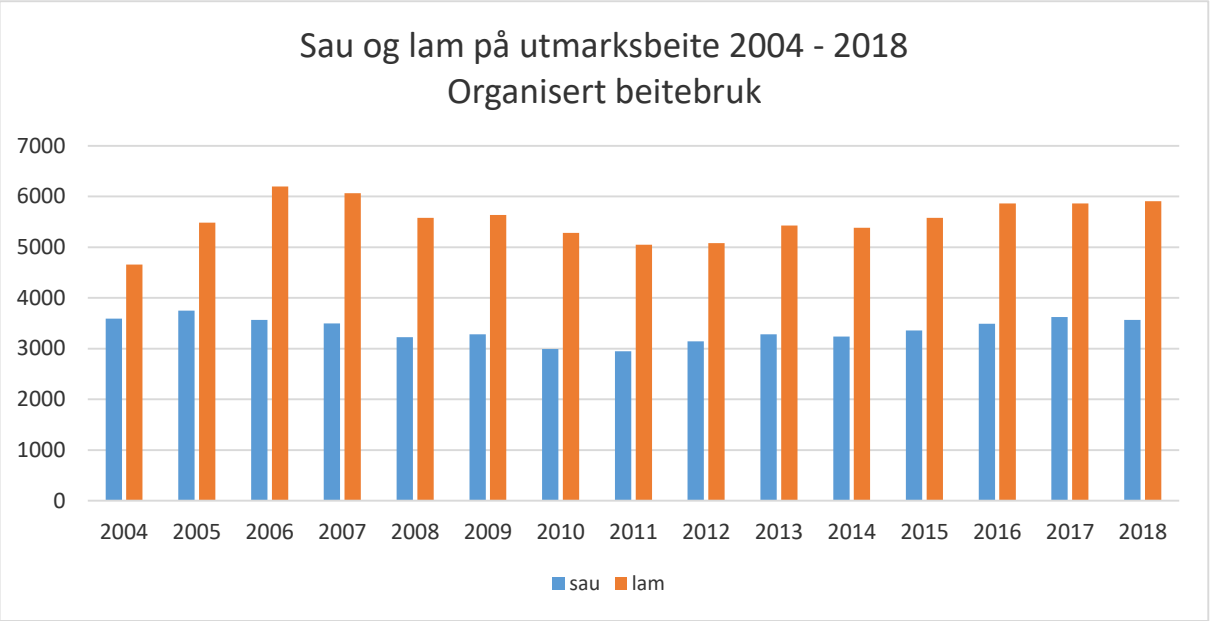

Figur.2. Dyr på utmarksbeite i organiserte beitelag i kommunen 2004 - 2018

Oversikt over beitelagene i kommunen

3.2.1 Uvdal sankelag

Laget har 11 medlemmer. I 2018 ble det sluppet 1003 sauer og lam.

Beiteområdet er på totalt 155 km2 og fordeler seg på totalt 11 ulike beiteområder i kommunen; Trolltjørnstulen, Bergsjøstulen, Bekkeset, Nordre Buin, Jøranset, Småstølan, Fausko, Nåtset, Raudsjødalen, Fjellbu og Bergeseter.

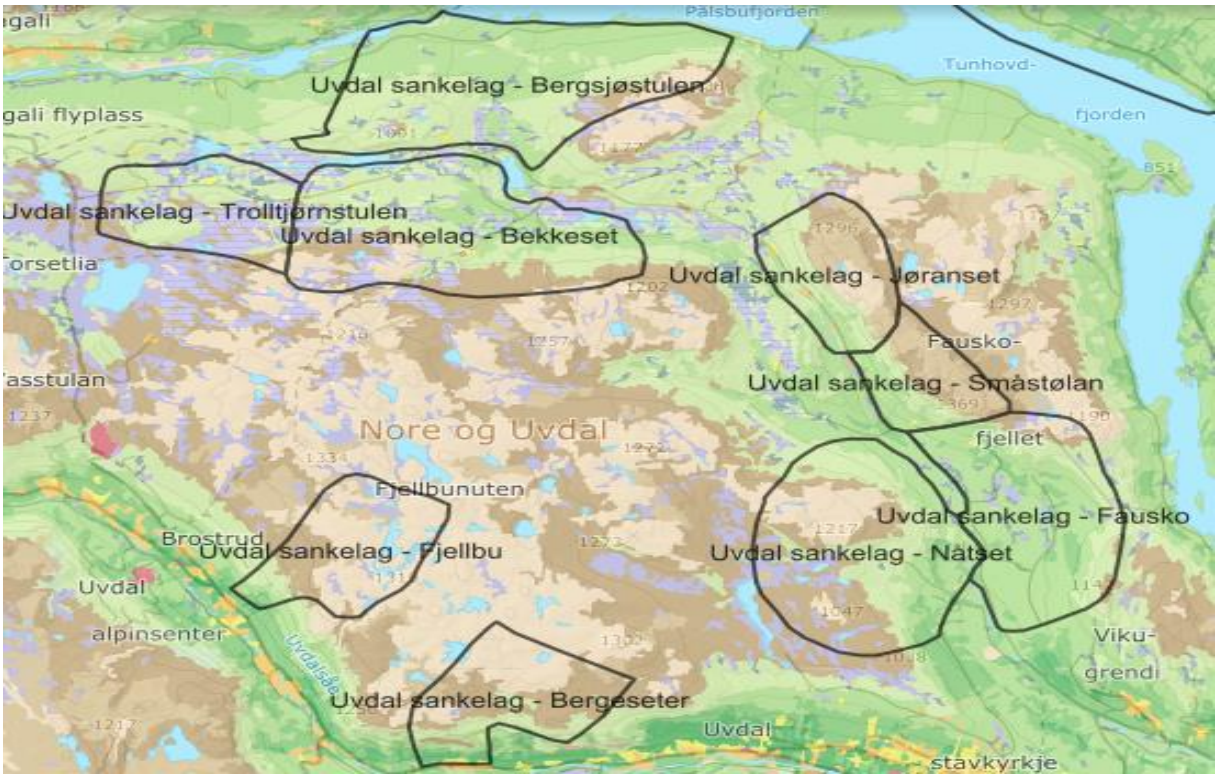

Figur.3. Kart over beiteområdene innenfor Uvdal beitelag (Kilden- NIBIO)

3.2.2 Øvre Uvdal beitelag

Laget har 6 medlemmer. I 2018 ble det sluppet 406 sauer/lam på utmarksbeite.
Beiteområdet er på totalt 60 km2 i Tøddøl. Det er også noe gjestebeiting innenfor beitelagets område.

Figur 4: Kart over Øvre Uvdal beiteområde (Kilden- NIBIO)

3.2.3 Tunhovd sanke – og beitelag

Laget har 7 medlemmer. I 2018 ble det sluppet 933 sauer og lam på utmarksbeite. Beiteområdet er totalt 40 km2. Det er også noe gjestebeiting innenfor beitelagets område.

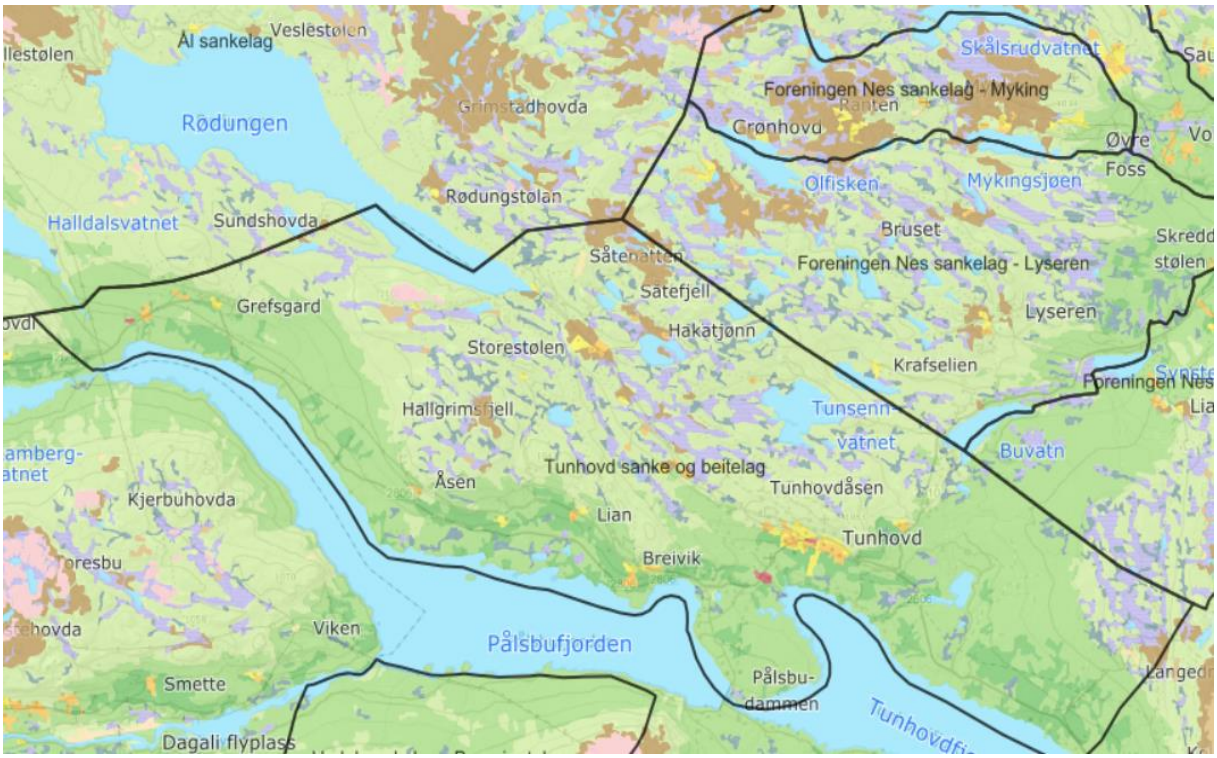

Figur.5: Kart over beiteområdet til Tunhovd sanke – og beitelag (Kilden- NIBIO)

3.2.4 Nore sankelag

Laget har 20 medlemmer. I 2018 ble det sluppet 2565 sauer og lam på utmarksbeite. Beiteområdet er totalt 75 km2, og fordeler seg på totalt 6 beiteområder i kommunen; Øygardsgrend, Åsbøgrend, Borgemarka, Hallandsfjell, Juvsgrend og Skjønne.

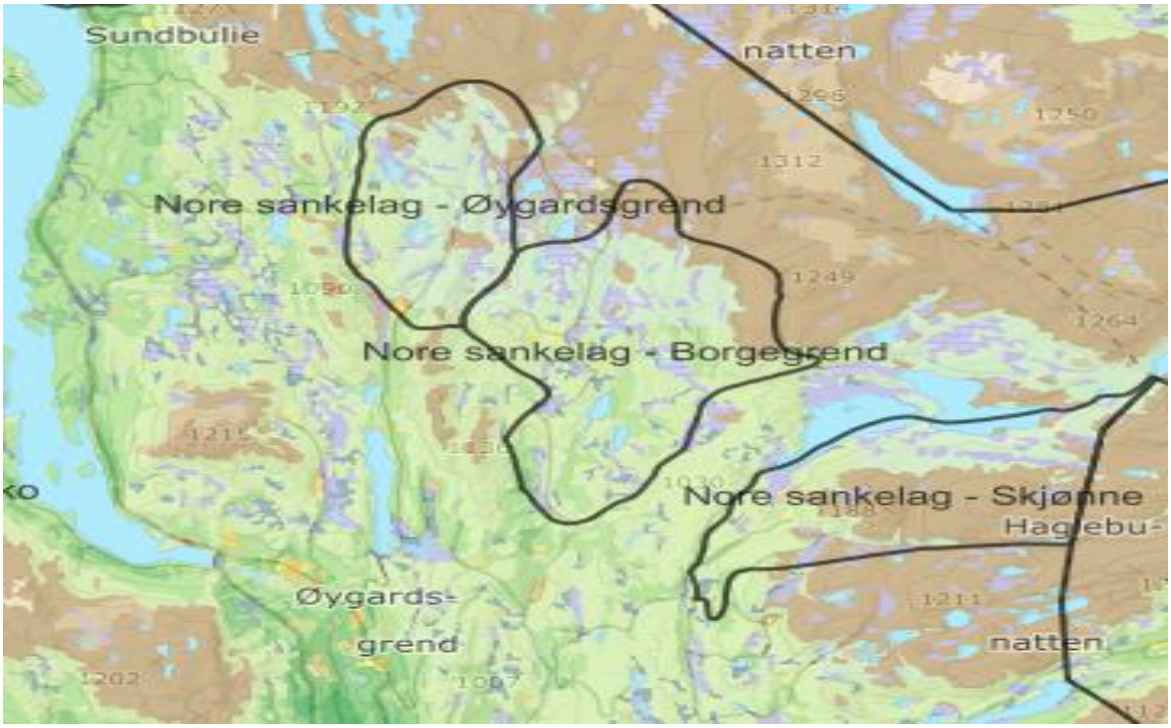

Figur.6: Kart over beiteområdene: Øygardsgrend, Borgegrend og Skjønne innenfor Nore beitelag (Kilden- NIBIO)

Figur.7: Kart over beiteområdene: Hallandsfjell, Åsbøgrend og Juvsgrend innenfor Nore beitelag (Kilden- NIBIO)

3.2.5 Geitvassdalen beitelag

Laget har 8 medlemmer. I 2018 ble det sluppet 1400 sauer og lam på utmarksbeite. Beiteområder er totalt 150 km2 og er avgrenset av to store vassdrag; Djupa fra utløpet i Lågen og vestover til Lomvikåis utløp i Langesjøen. På Sørsiden er området avgrenset av Lågen vassdraget som er grense helt til Lågaros, helt sør i området er det avgrenset av Bjornesfjorden inn til Kilevika.

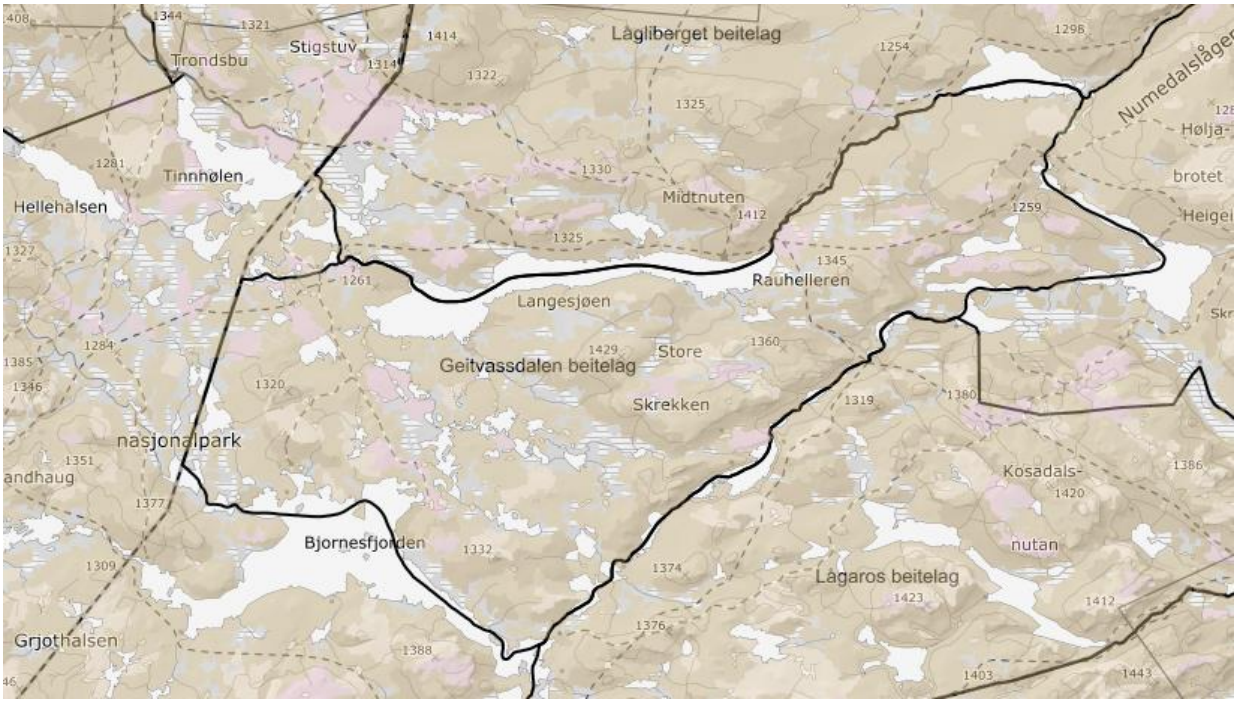

Figur.8 : Kart Geitvassdalen beitelag (Kilden- NIBIO)

3.2.6 Lågaros beitelag

Lågaros beitelag har 7 medlemmer. I 2018 ble det sluppet 1135 sauer og lam på utmarksbeite. Beiteområdet er totalt 173 km2 og avgrensa av Geitvassdalen i nord, fylkesgrensa mot Telemark i sør og strekker seg fra Skjortedalen i øst og inn til Lågaros i vest

I Skog og landskap rapport 11/2009 Vegetasjon og beite på Hardangervidda er beitelagene på Hardangervidda beskrevet i forhold til landskap, vegetasjon, beite - og beitekapasitet. For Lågaros er samlet beiteverdi vurdert å være mindre godt ut i fra registrert vegetasjon og beiteverdi. Anbefalt sauetall utfra beitekapasitet er mellom 2700 - 3000 sau, noe som utgjør 40 sau pr km2 nyttbart beite.

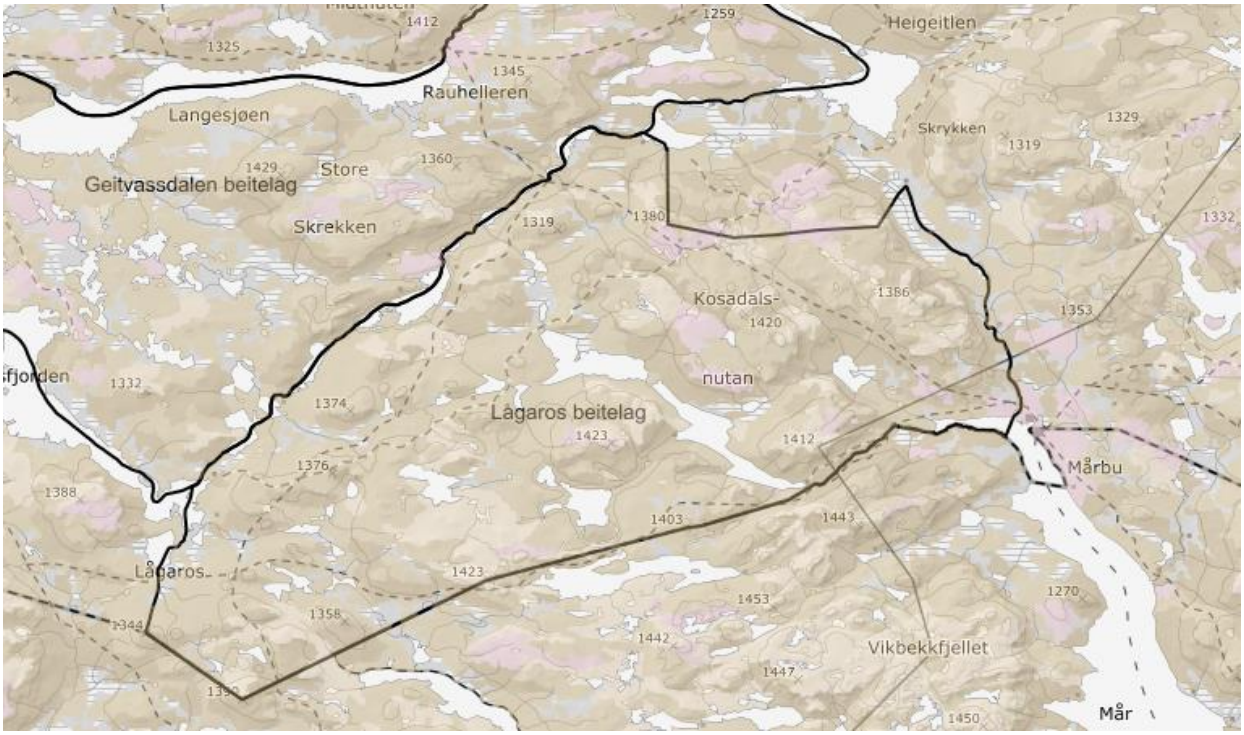

Figur 9.: Kart Lågaros beitelag (Kilden- NIBIO)

3.2.7 Lågliberget beitelag

Lågaros beitelag har 14 medlemmer. I 2018 ble det sluppet 2001 sauer og lam på utmarksbeite.

Beitelaget er 201 km2 og er avgrensa av Heinvassdraget med Heineelvi, Nedre og Øvre Hein og Halnefjorden i nord. I vest når laget til fylkesgrensa mot Buskerud. I sør er grensa trukket etter Langesjøen, Djupa, Geitsjøen og Numedalslågen.

I Skog og landskap rapport 11/2009 Vegetasjon og beite på Hardangervidda er beitelagene på Hardangervidda beskrevet i forhold til landskap, vegetasjon, beite - og beitekapasitet. I Lågliberget er samlet beiteverdi vurdert å være god ut i fra registrert vegetasjon og beiteverdi.

Anbefalt sauetall utfra beitekapasitet er mellom 4700 – 5700 sau, noe som utgjør 50 sau pr km2 nyttbart beite. Det er lagt til grunn at de innerste delen av beiteområdet er vanskelig å få brukt fullt ut.

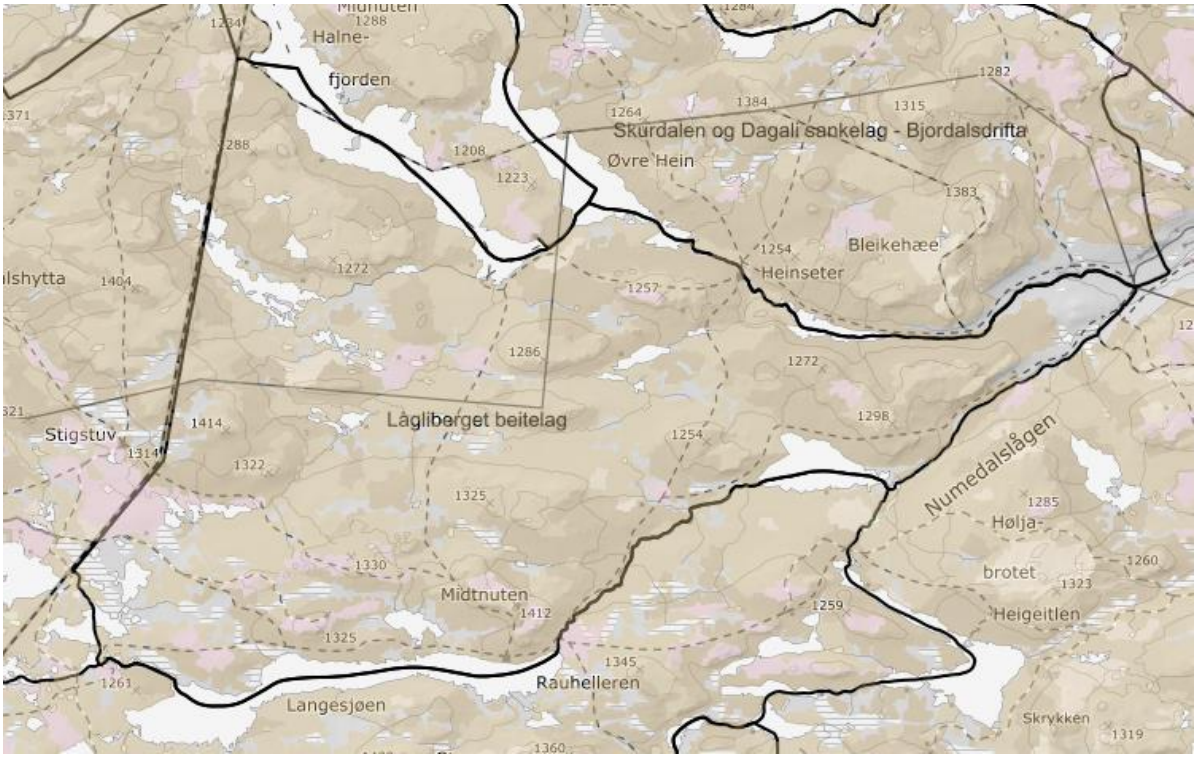

Figur 10.: Kart Lågliberget beitelag (Kilden- NIBIO)

Tabell.2. Antall sauer og lam sleppt på utmarksbeite 2013 – 2018. S: Sau L: Lam.
Kilde: Organisert beitebruk, Ldir

Beitelag	**2013**		**2014**		**2015**		**2016**		**2017**		**2018**	
	S	**L**	**S**	**L**	**S**	**L**	**S**	**L**	**S**	**L**	**S**	**L**
Uvdal	424	667	449	745	468	732	484	798	419	667	395	608
Øvre Uvdal	188	336	182	318	177	304	162	248	175	241	127	191
Tunhovd	312	549	339	529	334	545	360	562	377	590	349	589
Nore	755	1305	747	1273	764	1342	860	1502	908	1569	984	1647
Geitvassdalen	452	677	498	796	536	847	517	885	539	904	550	919
Lågaros	472	754	384	604	398	611	416	642	470	717	426	687
Lågliberget	677	1141	641	1120	682	1197	691	1224	733	1290	736	1267

Tabell 3. Tapsprosent, utmarksbeite 2013 – 2018. S: Sau L: Lam. Kilde: Organisert beitebruk, Ldir

Beitelag	**2013**		**2014**		**2015**		**2016**		**2017**		**2018**	
	S	**L**	**S**	**L**	**S**	**L**	**S**	**L**	**S**	**L**	**S**	**L**
Uvdal	1,13	5,03	3,09	3,69	0,94	3,87	2,76	2,39	1,33	2,42	0,39	2,13
Øvre Uvdal	2,13	5,36	4,40	3,46	5,08	7,89	1,23	3,63	1,14	3,32	3,15	5,24
Tunhovd	3,21	7,47	1,47	5,48	2,69	6,24	2,50	3,91	0,80	5,25	2,01	4,24
Nore	1,63	9,21	1,20	3,22	1,44	11,85	1,51	1,91	2,24	5,53	2,19	4,49
Geitvassdalen	1,77	2,36	2,61	2,76	1,68	1,53	2,13	2,37	1,30	3,98	2,73	3,37
Lågaros	2,75	4,91	1,56	2,32	2,26	1,15	2,40	2,27	3,62	4,88	3,76	6,11
Lågliberget	1,48	1,84	1,25	1,88	1,61	1,09	1,01	2,04	1,09	1,09	1,49	2,37

3.3 Dyretallet i Nore og Uvdal gjennom tidene

Tabell 4. Historisk utvikling av dyreholdet i Nore og Uvdal kommune

	1969	1979	1989	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016	2018
Storfe i alt	1398	1479	1394	1421	1244	1130	1089	1089	1190	1132	1031	1074	1209
Kyr i alt	659	645	598	599	524	474	440	446	431	459	435	443	489
Mjølkekyr	..	..	..	448	448	419	344	325	264	243	248	224	196
Ammekyr	..	..	..	61	76	55	96	121	167	216	187	219	293
Andre storfe	739	834	796	822	720	656	649	648	759	673	596	631	720
Vinterfôra sau	3360	3927	5054	5903	6007	6058	5911	5139	4868	4922	4683	4942	4313
Mjølkegeiter	15	..	94	22	22	0	0	0	0	0	22	28	0

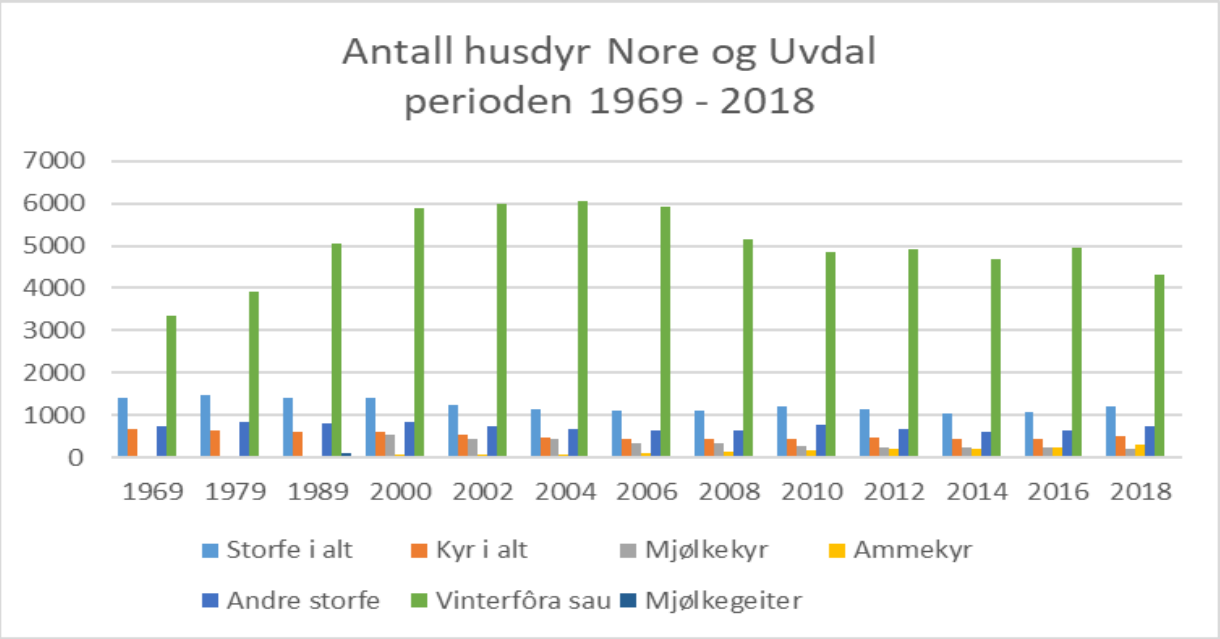

Figur.11. Antall husdyr Nore og Uvdal perioden 1969 - 2018

3.4 Seterdrift

Seterbruken i Norge har vært omfattende. Ved inngangen til 1900 – tallet var det trolig rundt 100 000 setre i bruk. I dag er det ca. 900 i bruk på landsbasis. Den tradisjonelle seterbruken i Norge har skapt et landskap med store biologiske og kulturelle verdier. *(NIBIO, 2017)* Seterdrifta har gått mye tilbake de siste ti årene i takt med nedgangen i antallet melkebruk. I Nore og Uvdal kommune var det i 2000 54 melkebruk, mot 17 i 2018. 6 foretak søkte om tilskudd til seterdrift i 2018, og det ble utbetalt kr. 258 000 i tilskudd til drift av setrene gjennom regionalt miljøprogram for Buskerud.

Utnytting av beite skjedde tidligere først og fremst gjennom seterdrift. Mange gårder hadde ei seter, men de fleste hadde to: heimseter og langseter. Det er også eksempler på at enkelte gårder hadde tre eller flere setrer. Bakgrunnen for seterdrifta var å kunne utnytte beiteressursene i utmarka og da spesielt i fjellet bedre. Det var også en alminnelig oppfatning at fjellgraset var mer næringsrikt og ga bedre kvalitet på smør og melk.

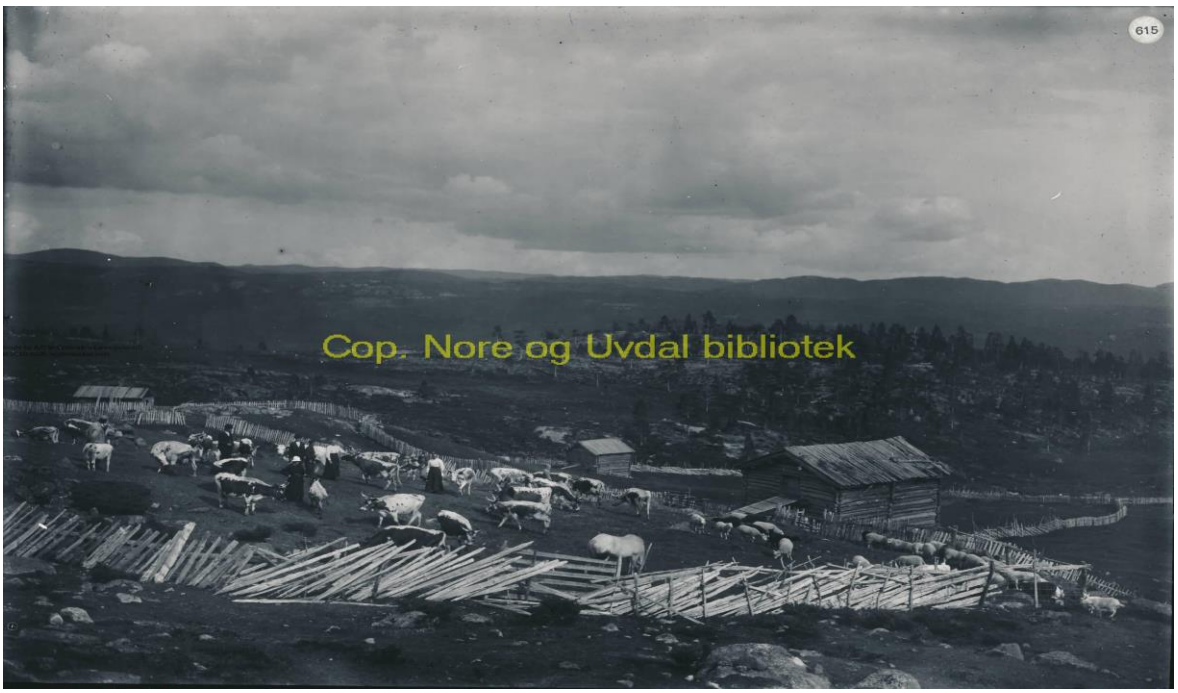

Figur 12. Bilde fra Nuten seter på vestsiden av Tunhovdfjorden, 1924. ©. Nore og Uvdal bibliotek

Bruken av setrene har endret seg over tid. Mange setre er nedlagte og delvis til forfall. De setrene som fremdeles er i bruk blir brukt på nye måter. Flere og flere seterhus blir i dag brukt til fritidsformål og til rekreasjon som overtar for produksjon. Fritidsbruk utgjør nær 60 prosent av aktiviteten på setrene på landsbasis i dag. Gjennom den nye bruken av seterhusa blir flere av seterbuene bevart og holdt ved like, men de øvrige driftsbygningene på setra mister i større grad sin funksjon og med det følger også manglende vedlikehold *(NIBIO, 2017).*

Når beitedyrene forsvinner fra seterområdene vil også de åpne seterlandskapene gradvis gro igjen. Seterdrifta produserer verdier som er viktige for mange flere enn de som er direkte knyttet til jordbruket. For eksempel friluftsliv, turisme og ivaretakelse av biologisk verdifulle arealer.

Figur 13. Melkekyr på Tallåsen seter i Smådøl 2018. Foto: Silje L Bergan

3.5 Kulturlandskapet

Kulturlandskaper er alt landskap påvirket av mennesker. Flere naturtyper og gamle kulturmarker er i ferd med å forsvinne på grunn av endringer i kulturlandskapet.

I 1994 startet miljøvernmyndighetene en nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap i Norge. Bakgrunnen for dette arbeidet var at det på siste halvdel av 90 - tallet var mange utviklingstrekk som førte til at det moderne jordbrukslandskapet ble fattigere på arter og verdifulle kulturmiljøer. Dette gjennom blant annet kanaliseringspolitikken, med regional spesialisering av jordbruksdriften, opphør av husdyrbeite med tilhørende gjengroing, gjødsling av tidligere lite gjødsla beitemarker og slåtteenger, forfall av kulturminner og lukking, utretting og forbygging av bekker og elver.

På tross av denne utviklingen i jordbruket finnes det fortsatt mange biologisk og kulturhistorisk verdifulle miljøer som det er viktig å ta vare på. Landbrukets målsetting er å kombinere næringsvirksomhet med hensyn til disse verdiene.

I Nore og Uvdal ble følgende fire områder gitt høy kulturlandskapsverdi etter kartleggingen av verdifulle kulturlandskap i 1994 - 1997;

Uvdal Kirkebygd
Området er stort og inneholder naturligvis både positive og negative kulturlandskapselementer. Området har i hovedsak bevart sin tradisjonelle struktur og unngått inngrep. Her finnes verneverdige bygninger samt andre kulturminner som steingjerder og rydningsrøyser.

Området har et stort antall enger med rik flora. Engene er representative for de øvre deler av fylket. Disse har innslag av interessante arter som marinøkkel, bakkesøte, storengkall m.fl. Området har svært høy botanisk verdi.
Et særegent fenomen som er bevart enkelte steder øst i kirkebygda er en uvanlig form for dobbelttun. I bratthellingene finner vi to tun til samme gård, hvor det øverste utgjør hovedgården med alle tilhørende bygninger. På det nederste tunet bodde familien når buskapen kom fra setra og til avlingene der var brukt opp. På denne måten sparte man det tunge arbeidet med å få avlingene opp de bratte bakkene. Uvdal kirkebygd har høy kulturhistorisk verdi og samlet sett vurderes området å ha nasjonal verdi i kulturlandskaps sammenheng *(Naturbase),*

Rauland
Rauland-gårdene ligger i dalbunnen ca.540 moh. vest for kirkebygda i Uvdal. De utgjør en del av et større kulturlandskapsområde. Gårdene er delvis adskilt med skog.
Området har representativt artsutvalg og vegetasjon for øvre del av fylket. Innslag av marinøkkel, bakkesøte og setermjelt er interessant. Deler av området har antakelig lang kontinuitet. Området vurderes å ha svært høy botanisk verdi. Den gamle kulturmarka er noe preget av inngrep, og på tunene er den gamle bebyggelsen i stor grad borte. Rauland-gårdene vurderes å ha middels kulturhistorisk verdi. Rauland har hatt en negativ utvikling siden registreringen i 1999 med noe gjengroing på beitemark. Samlet sett vurderes området å ha lokal verdi i kulturlandskapsammenheng. *(Naturbase)*

Smådøldalen
Smådøldalen er lite påvirket av nyere tiders inngrep og her finner vi mye gammel kulturmark da de fleste setervollene ikke er oppdyrket. Området som helhet vurderes å ha høy kulturhistorisk verdi. Det er en representativ flora og vegetasjon for seterområdene i øvre deler av fylket som er relativt artsrikt. Området har høy botanisk verdi. Samlet sett vurderes området å ha hatt en negativ utvikling siden registreringen i 1999. Smådøldalen har i dag lokal verdi i kulturlandskaps sammenheng *(Naturbase).*

Kverndalen
Kverndalen er et godt eksempel på hvordan mindre gårder har sett ut frem til begynnelsen av 1900 tallet. Her er det svært få inngrep i form av nye hus eller ombygninger. Innmarka ligger i hovedsak også intakt. Her finnes kulturminner som rydningsrøyser og styvingstrær. Kverndalen har svært høy kulturhistorisk verdi. Det er funnet nokså representativ flora og vegetasjon for fylket som er middels artsrik. Innslag av marinøkkel er interessant. Området har høy botanisk verdi. Samlet sett vurderes området å ha regional verdi i kulturlandskaps sammenheng. *(Naturbase)*

Det er gjort en rekke andre botaniske undersøkelser på kulturmark i kommunen og det er registrert mange verdifulle lokaliteter med slåttemark, naturbeite– og hagemark spredt i hele kommunen. Flere av disse er også preget av gjengroing, og restaureringstiltak vil være viktig for å bevare det biologiske mangfoldet.

Kulturminner
Kulturminner er en viktig del av kulturlandskapet. Det er mange kulturminner knyttet til jord – og skogbruksdrift i tilknytning til tunene, områdene rundt og i utmarka; verneverdige bygninger, gamle stier/veier, rydningsrøyser, steingjerder, tuntrær mv.

Nore og Uvdal kommune er rik på kulturminner fra steinalder, jernalder og middelalder, både i områder med fast bosetting og innenfor kommunens grenser på Hardangervidda. Fra middelalder perioden er et 20-talls bygninger bevart noe som er oppsiktsvekkende i nasjonal sammenheng. I tillegg kommer et stort antall bygninger, andre kulturminner og kulturminnemiljøer fra 16, 17 og 1800-årene *(Kulturminneplan, Nore og Uvdal kommune)*

3.6 Gjengroing

Gjengroing er en stor utfordring både for beitenæringen og annen allmenn bruk av utmarka. Hovedårsaken til det meste av gjengroingen vi ser i Norge i dag er nedlagt eller endret landbruksdrift både på innmark og i utmark. Tidligere tiders omfattende rydding av jord, vedhogst, setring, utmarksbeiting, tjære - og kullbrenning og annen fôrsanking skapte et åpent landskap. Nedgangen i bruken av utmarka kom samtidig som endrede driftsformer med intensivering av landbruksdriften. Endringer i klima, med høyere temperaturer og lengre vekstsesong, bidrar til at gjengroingen i mange områder også går raskere.

Gjengroing er uheldig for bevaring av biologisk mangfold, kulturlandskapet og kulturminner. Gjengroing påvirker også beitekvaliteten. Mindre tilgang på lys og næring vil redusere produksjon av beiteplanter samtidig som beitekvaliteten går ned. Det er viktig at beitetrykket er tilstrekkelig for å holde beiteområdene åpne og hindre at gjengroing starter.

Figur 14.: © Oskar Puschmann / Skog og landskap. Oppmerksomheten rundt jordbrukets kulturbetingede planteliv har økt de siste 15 åra. Særlig framheves de vakre, og etter hvert svært så sjeldne artsrike blomsterengene. Som kulturminner representerer de en arealbruk med tusenårig tradisjon, i tillegg til at enkeltplantene også har lange brukstradisjoner. Å bevare artsrike slåtteenger er imidlertid en stor utfordring, da de er særlig sårbare for bruksendringer. Det eneste som kan bevare dem er tradisjonell slått. Slåtteenga på bildet ble i 1993 registrert som nasjonalt verdifull. Etter at den ble tatt ut av drift og grodde igjen har den verken biologisk eller estetisk verdi lenger.

3.7 Tap og tapsårsaker

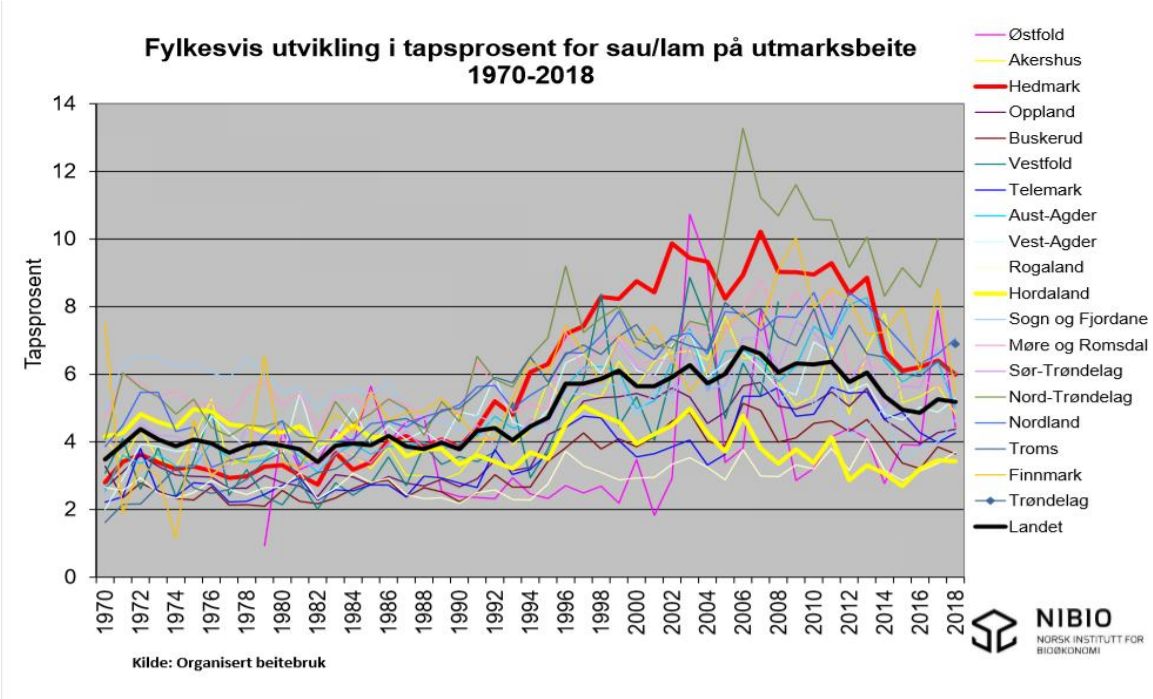

Figur 15.

Tabell 5. Tapsprosent, utmarksbeite 2013 – 2018. S: Sau L: Lam. Kilde: Organisert beitebruk, Ldir

Beitelag	**2013**		**2014**		**2015**		**2016**		**2017**		**2018**	
	S	**L**	**S**	**L**	**S**	**L**	**S**	**L**	**S**	**L**	**S**	**L**
Uvdal	1,13	5,03	3,09	3,69	0,94	3,87	2,76	2,39	1,33	2,42	0,39	2,13
Øvre Uvdal	2,13	5,36	4,40	3,46	5,08	7,89	1,23	3,63	1,14	3,32	3,15	5,24
Tunhovd	3,21	7,47	1,47	5,48	2,69	6,24	2,50	3,91	0,80	5,25	2,01	4,24
Nore	1,63	9,21	1,20	3,22	1,44	11,85	1,51	1,91	2,24	5,53	2,19	4,49
Geitvassdalen	1,77	2,36	2,61	2,76	1,68	1,53	2,13	2,37	1,30	3,98	2,73	3,37
Lågaros	2,75	4,91	1,56	2,32	2,26	1,15	2,40	2,27	3,62	4,88	3,76	6,11
Lågliberget	1,48	1,84	1,25	1,88	1,61	1,09	1,01	2,04	1,09	1,09	1,49	2,37

Tapsårsakene på beite deles vanligvis i 3 hovedgrupper; **Rovdyr, sykdommer og ulykker**

Rovdyr

I Nore og Uvdal kommune er det spesielt gaupe og kongeørn som er de vanligste skadegjørerne. Det forekommer streifdyr av ulv og bjørn og delvis jerv i nordvestre deler av fylket. Det er ofte vanskelig å dokumentere rovdyrtap da det kan være vanskelig å finne kadaver eller fastsette tapsårsak.

Sykdommer
Det er flere sykdommer som kan gjøre seg gjeldende hos dyr på beite. Betennelse i jur eller i andre deler av kroppen, ulike parasitter og snyltere inn – og utvortes på dyrene. Noen sykdommer kan opptre i forbindelse med overgangen fra innefôring til beite.
Man kan forebygge en god del av sykdommene med riktig fôring, stell, vaksinering og snyltebehandling, samt ved god vurdering av hvilke dyr en slipper på utmarksbeite.

Ulykker
Slike tap kan være knyttet til naturlige forhold i beiteområdet, som for eksempel; bratte fjell, store vassdrag osv. Menneskeskapte feller kan også føre til ulykker ved at beitedyr blir sittende fast i midlertidige eller dårlig vedlikeholdte gjerder. Dyr kan også gå seg fast under hytter/hus samt falle i usikra brønner/vannhull. Påkjørsler faller også inn under denne gruppen. Tilsyn i beiteområdene og godt vedlikehold av gjerder og sikring av andre installasjoner vil være forebyggende, men noen dyr vil likevel bli utsatt for ulykker gjennom en beitesesong.

Andre årsaker
Det rapporteres om at løshund noen ganger skader eller tar liv av husdyr på beite. Beitenæringen oppfatter løshund som et økende problem i takt med utbygging av områder for fritidsbebyggelse, og økt bruk av beiteområdene til friluftslivsaktiviteter.

4. RESSURSGRUNNLAGET

4.1 Arealgrunnlaget

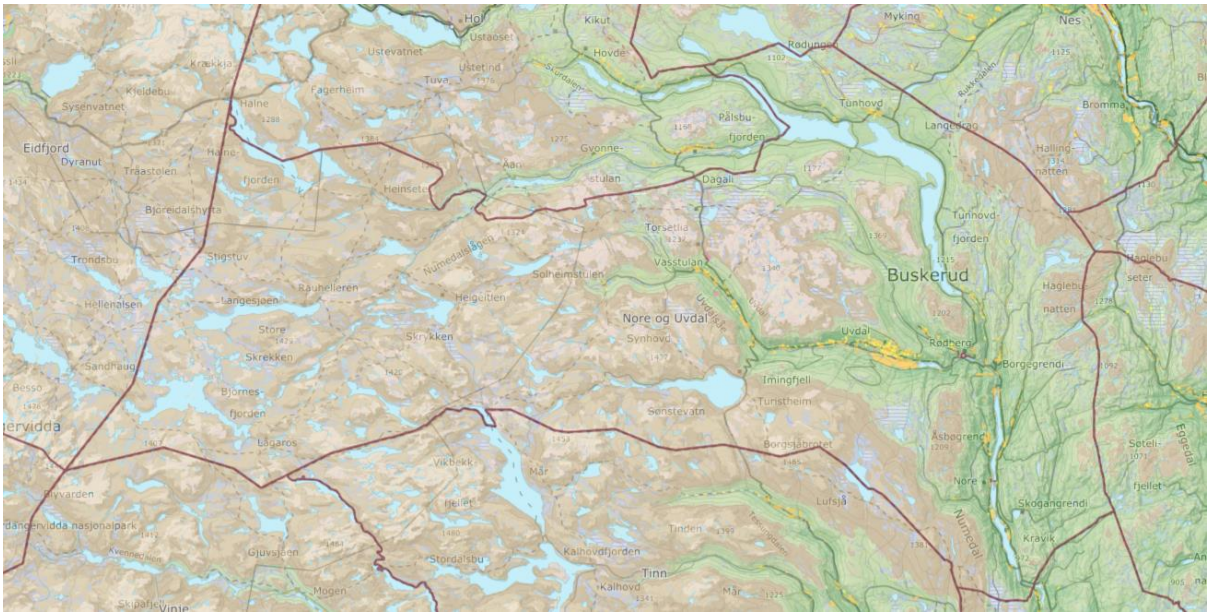

Figur 16. Kart over Nore og Uvdal kommune som viser kartlagene bonitet, snaumark og jordbruksareal (AR50)

Nore og Uvdal kommune har et totalt areal på 2502 290 da, hvorav 21 140 dekar er jordbruksareal, 372 958 dekar produktiv skog, 236 400 dekar ferskvann og 1 355 808 dekar snaumark. Av samlet areal ligger 869 000 dekar i innenfor Hardangervidda Nasjonalpark. Nesten 80 % av arealet i kommunen ligger over 900 m.o.h

AR50 er et heldekkende datasett som viser forenklet arealressursinformasjon på oversiktsnivå. AR50 bygger på informasjon fra AR5, topografisk norgeskart og satellittbilde tolking av snaumark. Snaumark fra AR50 er angitt i egen tabell under som angir vegetasjonsdekkets frodighet. Snaumark omfatter vegetasjon i fjellet og arealer med åpen fastmark i lavlandet.

Tabell 6. Fordeling av vegetasjonsdekket innenfor snaumark i AR50

Vegetasjonsdekket snaumark	**Areal (daa)**
Frisk vegetasjon	555 555
Middels frisk vegetasjon	517 027
Skrinn vegetasjon	235 001
Bart fjell og blokkmark	0
Uklassifisert	48 225
Totalt	**1 355 808**

Tabell 7. Fordeling av jordbruksareal i Nore og Uvdal kommune i AR5

Arealtype	Dekar	% av kommunens landareal
Fulldyrka jord	12 592	0,6
Overflatedyrka jord	1 318	0,1
Innmarksbeite	7 230	0,3
	21 140	1,0

4.2 Verdi av utmarksbeitene

Fôropptak på utmarksbeite

Får å synliggjøre den økonomiske verdien av utmarksbeite kan en gjøre en beregning av fôropptak på utmarksbeite for ulike husdyr, basert på normtall og verdier. I tabell 8 er fôropptaket beregnet med utgangspunkt i antall husdyr det er søkt om utmarksbeitetilskudd for i 2018 (gjestebeiting inngår ikke). Ved en fôrenhetsverdi på kr. 3, 85 utgjør dette en verdi av fôropptak på utmarksbeite på ca. 4,6 millioner kroner. Hvis vi forutsetter en normalavling på 390 FEm/daa (Sats – og beregningsforskriften) utgjør beiteopptaket i utmark en avling tilsvarende ca. 3090 daa dyrka mark i Nore og Uvdal. Det er også en del gjestebeiting i flere av beiteområdene fra beitebrukere i tilliggende kommuner.

Tabell 8. Beregnet fôropptak på utmarksbeite i Nore og Uvdal 2018

Dyreslag	**Antall beitedyr[1)]**	**Antall beitedager på utmarksbeite**	**Fôropptak per beitedyr per dag[2)]**	**Totalt fôropptak i FEm**	**Verdi per fôrenhet i kr[3)]**	**Faktisk verdi i kr.**
Sau	3.692	95	1	350 740	3,85	1 350 349
Lam	6.254	95	1	594 130	3,85	2 287 401
Melkeku /ammeku	254	75	7,2	137 160	3,85	528 066
Øvrig storfe	265	80	4,8	101 760	3,85	391 776
Geit	112	75	1	8 400	3,85	32 340
Hest	31	60	7	13 020	3,85	50 127
Totalt				**1 205 210**		**4 640 059**

1)Tall hentet fra søknad om produksjonstilskudd beitesesongen 2018, 2) Antall beitedager; Kilde: NILF- notat 2006 – 15 (Asheim og Hegrenes 2006), 3) Pris kr/FEm hentet fra FOR-2018-08-01 Nr. 1215, sats – og beregningsforskriften for klimabetinget avlingssvikt, sats for grovfôrproduksjon med husdyr.

Verdi av kjøttproduksjon

Produsert kjøttverdi i løpet av en beitesesong er vanskelig å beregne. I 2018 ble det levert 150 tonn kjøtt fra sau/lam og 102 tonn storfekjøtt til slakterier fra produsenter i Nore og Uvdal. Samlet verdi av levert kjøtt i 2018 beregnet ut ifra gjennomsnittlig pris fra slakteri + tillegg er ca. 13 mill. kr. En kan ta utgangspunkt i at det meste av tilveksten på lam kan tilskrives utmarksbeite og at anslagsvis 50 % av tilveksten på ungdyr storfe er fra utmarksbeiting. Dette gir en verdi av kjøttproduksjon som kan tilskrives utmarksbeiting på anslagsvis 8 mill.kr.

Verdi av skinn/ull

Store deler av ullproduksjonen skjer på sommerbeite. Et lam har ca. 1,3 kg ull om høsten og en voksen sau har ca. 2.2. kg. En regner med at ca. 80 % av ullproduksjonen skjer på sommerbeite.

Tabell.9. Ull – og skinnleveranser i 2018. Pris på skinn er ca. 350 kr/stk og pris pr kg ull er i ca. 38 kr/kg. Det er beregnet at ca. 80 % av ull og skinn levert i 2018 er produsert på sommerbeite *(Vinje 2017)*

Produkt	**Kg/stk**	**Ca. verdi kr**
Ull	17 845	678 110
Skinn	646	226 100
Total verdi – justert 80 %		**723 368**

Kilde: Leveransedatabasen Ldir

5. LOVVERK OG RAMMER

5.1 Aktuelle lover og forskrifter

Beiteloven (Lov om ymse beitespørsmål av 1961)

Beiteloven regulerer retter og plikter i forbindelse med husdyr på beite. Loven gir hjemmel for regulering av beitetidspunkt og forbud mot beiting i avgrensende områder (ikke for bygde – og statsallmenninger). Dersom det settes forbud mot beiting kan beiteretten kreves avløst etter reglene i jordskifteloven.

Gjerdeloven (lov om granngjerde av 1961)

Gjerdelova regulerer de privatrettslige sidene ved gjerder mellom naboeiendommer. Her finnes regler om rett til gjerding og hvordan gjerdet skal være. Det finnes imidlertid flere lover som inneholder regler om gjerder. Blant disse er plan- og bygningsloven. Her beskrives regler for hvilke tillatelser som kreves fra det offentlige for å sette opp et gjerde. Disse vil være betydningsfulle, blant annet for boligområder. Videre finnes det bestemmelser i friluftsloven ved inngjerding av fritidseiendommer i utmark. Dyrevelferdslovens § 15 har bestemmelser om oppsett og vedlikehold av gjerder slik at dyr skal unngå skade. Det er verdt å merke seg at ifølge §18 i gjerdelova og dyrevelferdsloven § 15, kan kommunestyret lage egne vedtekter i forbindelse med gjerding.

Loven gjelder i utgangspunktet overalt, men med unntak ved grenselinjer mot offentlig vei eller jernbane. Jernbaneverket holder som regel selv gjerde på begge sider av linja hvis de mener det er behov for det. Ved offentlig vei er det i praksis gjerne slik at grunneier selv holder gjerde mot vederlag fra det offentlige.
Reglene for dette finnes i veglova §§ 44 - 47. Det offentlige kan bare pålegges gjerdehold dersom gjerde er nødvendig for å verne eiendom mot husdyr.

Hovedregelen er at naboer kan inngå avtale som kan gå foran bestemmelsene i loven. Det vil si at gjerdelova er deklaratorisk. Reglene i gjerdelova kan med andre ord i stor utstrekning fravikes ved avtaler, ved alders tids bruk eller ved andre særlige rettsforhold. Det kan for eksempel finnes regler om gjerdehold for bolig- og hytteområder i reguleringsplanen.

Fjelloven (Lov om utnytting av rettar og lunnende m.m. i Statsallmenningane av 6. juni 1975)

Fjelloven gir regler om forvaltning av statsallmenningene. Loven regulerer retten til allmenningsbruk, regler for valg og drift av fjellstyrer samt saksbehandlingsregler hvor det fattes enkeltvedtak. I tillegg omhandler loven forvaltning av de fleste grunneierrettighetene som beite, seterdrift, jakt og fiske.

Hanndyrloven (Lov om avgrensing i retten til beite fr hanndyr av 1970)

Denne loven avgrenser retten til å slippe okser, værer, geitebukker og hingster på beite sammen med andres kuer, søyer, geiter eller hopper. Kommunen og fylkesmannen kan fremlegge egne vedtekter for Landbruks- og matdepartementet som avgrenser eller gjør unntak fra forbudet

Hundeloven (Lom hundehold av 2003)

Hundeloven trådte i kraft 1. januar 2004. Loven pålegger hundeholder plikt til å vise aktsomhet for å unngå at hunden volder skade.

Lov om dyrevelferd (Dyrevelferdsloven 2009)

Dyrevelferdsloven trådte i kraft 1. januar 2010. Lovens formål er å fremme god dyrevelferd og respekt for dyr. Dyr skal behandles godt og beskyttes mot fare og unødige påkjenninger. Dyrevelferdsloven omfatter blant annet temaene hjelpeplikt, kompetanse, ansvar, transport og avliving.

Plan – og bygningsloven (Lov om planlegging og byggesaksbehandling av 2008)

Plan- og bygningsloven er den viktigste loven for forvaltning og bruk av arealer i Norge. Planer vedtatt etter denne loven bestemmer hvordan ulike arealer skal brukes. Det er derfor svært viktig at alle som har interesser knyttet til ulike arealer følger med på hva som planlegges. Kommuneplanen er den overordnede planen i kommunen og den legger føringer for hvor det kan bygges boliger og fritidsboliger og hvor det kan drives med landbruk.

Jordloven (Lov om jord av 1995, sist endret 2019)

Jordloven har som formål å legge forholdene til rette for at arealressursene kan bli brukt på den måten som er mest tjenlig for samfunnet og de som har yrket sitt i landbruket. Arealressursene skal disponeres på en måte som gir en tjenlig, variert bruksstruktur ut fra samfunnsutviklingen i området og med hovedvekt på hensynet til bosetting, arbeid og driftsmessig gode løsninger.

Ressursene skal disponeres ut fra framtidige generasjoners behov (evighetsperspektiv). Forvaltingen av arealressursene skal være miljøforsvarlig og bl.a. ta hensyn til vern om jordsmonnet som produksjonsfaktor og ta vare på areal og kulturlandskap som grunnlag for liv, helse og trivsel for mennesker, dyr og planter.

Skogbruksloven (Lov om skogbruk av 2005, sist endret 2015)

Skogbruksloven har som formål å fremme en bærekraftig forvaltning av skogressursene i landet med sikte på aktiv lokal og nasjonal verdiskaping, og å sikre det biologiske mangfoldet

hensynet til landskapet, friluftslivet og kulturverdiene i skogen. Loven gjelder for all skog og skogsmark. Med skogsmark menes all grunn som er skogproduserende eller som etter en samlet vurdering er best egnet for skogproduksjon, og som ikke nyttes til andre formål

Forskrift om velferd for småfe (2005)

Forskriften trådte i kraft 1.3.2005. Formålet med forskriften er å legge forholdene til rette for god helse og trivsel hos sau og geit samt sikre at det tas hensyn til dyrenes naturlige behov.

Forskrift om hold av storfe (2004)

Forskriften trådte i kraft 22.04.2004. Formålet med forskriften er å legge forholdene til rette for god helse og trivsel hos storfe, og sikre at det tas hensyn til dyras naturlige behov.

Forskrift om velferd hos hest (2005)

Forskriften trådte i kraft 01.07.2005. Formålet med forskriften er å legge forholdene til rette for god helse og trivsel hos hest og sikre at det tas hensyn til hestens naturlige behov.

Forskrift om forvaltning av rovvilt (Rovviltforskriften, 2005, sist endret i 2019)

Formålet med forskriften er å sikre en bærekraftig forvaltning av gaupe, jerv, bjørn, ulv og kongeørn. Innenfor en slik ramme skal forvaltningen også ivareta hensynet til næringsutøvelse og andre samfunnsinteresser. Forvaltningen skal være differensiert slik at hensynet til ulike interesser skal vektlegges forskjellig i ulike områder og for de ulike rovviltarter.

Forskrift om tilskudd til spesielle miljøtiltak (SMIL) i jordbruket (2004, sist endret 2019)

Formålet med tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket er å fremme natur- og kulturminneverdiene i jordbrukets kulturlandskap og redusere forurensningen fra jordbruket, utover det som kan forventes gjennom vanlig jordbruksdrift. Prosjektene og tiltakene skal prioriteres ut fra lokale målsettinger og strategier.

Tiltaksstrategi for bruk av midler til spesielle miljøtiltak i landbruket (SMIL) i Numedal 2020 – 2023

Tiltaksstrategi for bruk av SMIL – midler er en 4 - årig strategiplan som er utarbeidet i samarbeid med næringsorganisasjonene i landbruket og Fylkesmannen. Det skal gjennom strategiplanen foreslås overordnede retningslinjer som grunnlag for prioritering av søknader og tiltak gjennom tilskuddsordningen. Det er viktig med en målretting av miljøinnsatsen og tiltakene på bakgrunn av lokale behov og utfordringer. Tiltaksstrategien ble vedtatt av kommunestyret 23.03.2020.

Hovedmål for Nore og Uvdal perioden 2020 – 2023:
I Nore og Uvdal er det ønske om å stimulere til et aktivt jordbruk hvor husdyrhold og beitebruk bidrar til et variert og åpent kulturlandskap.
Ta vare på det grovfôrbaserte husdyrholdet med fokus på bruk av lokale ressurser og utmarksbeite ansees viktig. Setre og seterkulturen er viktige kulturminner og tradisjoner som bør ivaretas. Likeledes er tilrettelegging for å vedlikeholde og istandsette øvrige kulturminner positive tiltak for å ivareta jordbrukslandskapets kulturminner. Mye av jordbruksarealene har eldre dreneringssystemer med behov for oppgradering. For å beholde og øke jordbrukets produksjon i kommunen er stimulering av fellestiltak viktig for gjennomføring.

Det er fastsatt følgende delmål for Kulturlandskapstiltak:

- Redusere/hindre ytterligere gjengroing av kulturlandskapet - holde kulturlandskapet i hevd
- Bevare viktige områder for biologisk mangfold, og bidra til at verdifulle naturtyper og arter i jordbrukslandskapet blir ivaretatt i henhold til naturmangfoldloven
- Ta vare på kulturminner og kulturmiljøer
- Stimulere til istandsetting av verneverdige bygninger som viktige elementer i kulturlandskapet
- Fremme tilgjengelighet, opplevelseskvalitet og landskapsbildet i jordbrukslandskapet og langs Lågen og viktige ferdselsveger
- Opprettholde melkeproduksjon og stimulere til økt seterdrift og sikre virkemidler til opprettholdelse og utvikling av seterdrifta.
- Stimulere til økt organisert beitebruk og mer sambeiting/fellesbeiter

Forskrift om regionale miljøtilskudd i jordbruket (RMP), Oslo, Akershus, Buskerud og Østfold (2019)

Formålet med tilskudd etter forskriften er å bidra til å ivareta jordbruket sitt kulturlandskap, biologisk mangfold, kulturmiljøer og -minner, samt redusere bruk av plantevernmidler og utslipp til luft og avrenning til vann fra jordbruket.

Regionalt miljøprogram er en del av Regionalt bygdeutviklingsprogram (RBU), hvor felles mål er at landbruket i Oslo og Viken skal utnytte regionens markedsnærhet og særpreg på en bærekraftig måte for å øke mat- og skogproduksjonen og utvikle nye bygdenæringer.

Kulturlandskapstilskudd er prioritert i fjellområder over vernskoggrensa, øyer og holmer langs kysten og innsjøer, ravinebeiter og i verdifulle kulturlandskap, samt innenfor Nasjonalt utvalgte kulturlandskap i jordbruket (UKL). Denne prioriteringen tar utgangspunkt i områder på innmark og i utmark, hvor landbruksdrift har påvirket utformingen av landskapet og preget de kulturhistoriske, biologiske og estetiske verdiene.

Det gis gjennom ordningen tilskudd til blant annet; drift av seter, beiting av verdifulle jordbrukslandskap i utmark, drift av bratt areal, skjøtsel av biologisk verdifulle arealer og organisert beitebruk.

Forskrift om tilskudd til tiltak i beiteområder (2013)

Formålet med tilskuddsordningen er å legge til rette for best mulig utnyttelse av beite i utmark, redusere tap av dyr på utmarksbeite og fremme fellestiltak i beiteområdene. Kommunen overtok ansvar for forvaltning av tilskudds ordningen fra Fylkesmannen fra og med 1.1.2020. Prioriterte tiltak i beitebruksplanen er viktig å følge opp og prioritere gjennom forvaltning av tilskuddsordningen.

Forskrift om produksjonstilskudd og avløsertilskudd i jordbruket (2014, sist endret 2019)
Formålet med tilskudd etter forskriften er å bidra til et aktivt og bærekraftig jordbruk innenfor de målsettinger Stortinget har trukket opp. Beiting innebærer kostnader til gjerding og tilsyn. Det gis økonomisk stimulans til beiting gjennom produksjonstilskudd, både på innmark og utmark. De siste årene har tilskuddssatsene for beiting økt, særlig for beiting i utmark. Dette skal bidra til å opprettholde antall dyr som går på beite i inn- og utmark.

Forskrift om tilskudd til forebyggende tiltak mot rovviltskader og konfliktdempende tiltak mot rovviltskader og konfliktdempende tiltak (2013)

Målsettingen med tilskuddsordningen er å sikre iverksettelse av effektive forebyggende tiltak for å begrense skadene rovvilt kan forårsake på produksjonsdyr i landbruket, samt konfliktdempende tiltak for å begrense ulemper for lokalsamfunn og andre grupper. Landbruks-, dyrevelferd – og miljøvirkemidler skal smalet bidra til måloppnåelsen.

6. UTFORDRINGER KNYTTET TIL BEITEBRUK

6.1 Arealforvaltning

Beitebruk - og arealplaner
Store deler av Nore og Uvdal kommune er avsatt til LNF-formål – landbruk, natur og friluftsområde jf. kommuneplanens arealdel. Store arealer brukes til beite i dag, men beitetrykket varierer mye fra område til område. Utbyggingen av fritidsbebyggelse er den arealbruken som i størst grad er direkte konkurrerende til beitebruken i dag.

Det er økt fokus på at hensynet til beiterett og beitebruk tas opp i forbindelse med reguleringsarbeid. Det bør opplyses om hensynet til beiteinteressene tidligst mulig i planprosessene På forhåndskonferanser som blir holdt ved oppstart av reguleringsplanarbeid må utbygger ha informasjon om hvem som har beiterett i området som skal bygges ut og om det er ferdselsveger, saltplasser, sankeplasser eller andre installasjoner eller planlagte tiltak som blir berørt av utbygginga. Det er viktig at utbyggere får denne informasjonen tidlig, slik at konflikter knyttet til dette kan unngås.

Beitenæringa som høringsinstans
Beitelagene skal være høringsinstans i arealplansaker. Dette er viktig for at berørte beitebrukere skal kunne melde fra om sine interesser på et tidlig tidspunkt i planarbeidet.

I reguleringsplansaker er det rom for detaljer som beitegrense, trekkveier, saltplasser og sankekveer og det er viktig at dette blir hensyntatt.

6.2 Beitebruk – og kulturlandskap

Jordbrukets kulturlandskap har endret seg opp gjennom årene og er fortsatt i endring. Landbrukspolitikken påvirker direkte bøndenes produksjon og indirekte jordbrukets kulturlandskap.
Endring i rammevilkår og bruksrasjonalisering har ført til en hovedvekt av deltidsbruk hvor en eller begge ektefeller har arbeid utenom bruket. Endring fra familiebruk til deltidsbruk hvor bonden ofte er alene om driften påvirker dagens og det fremtidige kulturlandskapet.

Det er i mange innmarksbeiteområder i kommunen ensidig beiting med storfe og hest eller kun vår – og høstbeiting med sau. Økt grad av sambeiting ved at flere dyreslag beiter på samme areal samtidig og vekselbeiting, ved at ulike dyreslag beiter på samme areal til ulike tider i beitesesongen, vil i mange tilfeller gi en bedre utnyttelse og skjøtsel av beiteområdene. Dette begrunnes med at ulike dyreslag har ulike beitemønster og valg av beiteplanter.

Økt grad av sambeiting og vekselbeiting er viktig både for biologisk mangfold og for beitekvaliteten. Dette er foreslått som aktuelt tiltak blant annet for å redusere gjengroing av gammel kulturmark og utmark.

Når det gjelder beitebruken i kommunen er 94 % av alle sauer og lam på utmarksbeite gjennom organiserte beitelag. Det er midlertid ikke andre dyreslag representert i organiserte beitelag i kommunen pr i dag. For å imøtekomme dette er det foreslått flere tiltak knyttet til å få mer storfe på utmarksbeite gjennom organisert beitebruk samt at flere beitebrukere blir medlem i beitelag.

Gjennom ulike tilskuddsordninger knyttet til investering og konfliktdempende tiltak i beiteområdene, blir beitelagene prioritert fremfor enkeltbrukeren ved tildeling av tilskudd. Samarbeid om tilsyn, sank og bedre tilskudds muligheter, samt bedre utnytting av beiteressursene er noen av fordelene ved organisert beitebruk.

6.3 Interesser knyttet til utmark

Jakt og jegerinteresser

Det høstes årlig store ressurser og verdier gjennom små – og storviltjakt i Nore og Uvdal kommune. Det er matauk, økonomisk interesse, men også rekreasjonsverdien som er viktig

for mange. Både fjellstyret, kommunen og private grunneiere selger jaktkort og/eller leier ut terreng til jakt.

Mye av storviltjakta i bygda foregår med løshund, noe som kan medføre konflikter ned beitedyr som ikke er sanket før jaktstart.
Samtidig bidrar jegerne med å observere dyr i utmarka som ikke er funnet ved sank før jaktstart. Det er viktig at beitebrukerne og jegere/jaktlag har god dialog før jakten starter.

Det har forekommet noen tilfeller der jakthunder har jagd, skadet og drept sau.
Utleiere av jaktterreng oppfordres til å sikre seg at jakthundene har saurenhetsbevis.

Friluftsliv og ferdsel

Nore og Uvdal kommune har svært gode ressurser til friluftslivsformål med store utmarksområder både i skogs- og fjellterreng til glede for både tilreisende og fastboende. Opplevelsen av den nære sammenhengen mellom natur og kultur er verdifull for friluftslivet. Kulturlandskapet har egenverdi som friluftsområde, og er et viktig bindeledd mellom skog – og fjellområdene rundt. Bruken av kulturlandskap som friluftslivsområde øker forståelsene for de verdiene landbruket fremstiller og tar vare på.

Kommunen har gjennom kommunedelplan for idrett, friluftsliv og fysisk aktivitet for perioden 2009 – 2021 satt flere mål for økt fysisk aktivitet gjennom friluftsliv og idrett.
I kommunedelplan for stier – og løyper 2016 – 2026 er kommunen inndelt i 8 sti – og løypeområder hvor alle sommer – og vinterløyper er kartfestet. Det er fastsatt bestemmelser til sti – og løypeplanen med hjemmel i plan – og bygningsloven og kulturminneloven. I forbindelse med merking og skilting av stier – og løyper til sommerbruk innenfor viktige beiteområder, bør en i større grad også informere om viktige hensyn knyttet til beitedyr, båndtvang mv.

I Meld. St. 18 (2015-2016) «Friluftsliv – Natur som kilde til helse og livskvalitet» fremheves landbrukets særskilte rolle som forvalter av skog, utmark, jordbrukets kulturlandskap og landbruksveier. For å sikre et godt tilbud for friluftsliv, samtidig som næringens interesser ivaretas, er det viktig at landbrukets organisasjoner tas med i prosesser om friluftsliv. Det er viktig at den enkelte grunneier skal kunne ha innflytelse på tiltak som berører egen eiendom.

Det er viktig at kulturlandskapet er tilgjengelig for friluftslivet, og at det gjøres nødvendige tilretteleggingsgrep for å sikre gode løsninger i aktive beiteområder for å redusere mulige konflikter. Dette kan for eksempel være gjerdeklyv eller andre alternative grindløsninger som sikrer at en ikke glemmer å lukke grinder i beiteområder, og at turgåere får god informasjon og veiledning om beitedyr, båndtvang og hvordan man forholder seg til og ferdes i områder med beitedyr.

Figur 18. Eksempel på gjerdeklyv for tilrettelegging for ferdsel og info plakat om beitedyr i beiteområde/kulturlandskap hvor det kan ferdes turgåere.

Fritidsbebyggelse - og utbyggingsinteresser

I 2000 var det 3151 fritidsboliger i kommunen, og det var 1, 38 fritidsboliger per km2. I 2018 var det 3936 fritidsboliger og 1, 74 fritidsboliger per km2. Det er 25 % økning i antall fritidsboliger i perioden 2000 – 2018.

Det er godkjent store områder for fritidsbebyggelse i de ulike kommunedelplanene. Både landbruk og utbyggingsinteresser knyttet til fritidsboliger er arealkrevende og det er ofte de samme arealene som er attraktive for begge næringer. Attraktive hytteområder er ofte også gode beiteområder. Omdisponering og utbygging av hytteområder går utover beitebrukerne ved at beitearealene blir redusert og at gjenværende arealer blir mindre attraktive som beiteområde.

Spørsmål knyttet til beitebruken bør være avklart før en går videre i utbyggingsprosess. Så lenge beiteretten ikke er avløst vil den gjelde uten begrensinger også i områder som er regulert til for eksempel fritidsbebyggelse. Det er viktig at beiteområdene i kommunen er kjent for de som arbeider med arealplan og for utbygger. Beitebruksplanen skal innarbeides i arealdelen av kommuneplan og en skal vurdere bruk av hensynssone for beiting. Dette vil gjøre det enklere å ta hensyn til beitebruk ved arealplanlegging.

Det er viktig at beitenæringen er høringspart i arealplansaker, og at det er en god dialog mellom landbruks- og planforvaltning i kommunen i alle planprosesser.

Konkurrerende arealbruk mellom villrein og beitedyr
Gjennom planprosess med regional plan for Norefjell – Reinsjøfjell har problemstillinger knyttet til villreinens arealbruk innenfor planområdet øst for Tunhovdfjorden blitt belyst. Grunneiere og beitebrukere i området øst for Tunhovdfjorden opplever store konflikter med villreinen, som følge av redusert avling og beiteverdi når reinsdyra trekker ned på setervoller og dyrka mark i tilknytning til setrene for å beite. Reinsdyra etterlater også hår og lukt, og ødelegger gjerder og grinder. Mange av disse gårdeierne har ikke jaktrettigheter og opplever derfor situasjonen som svært urimelig. I Nore og Uvdal er det stor bekymring over at reinstammen er stor og at den i tillegg presses nordover pga. omfattende utbygging på Norefjell.

Det er foreslått igangsetting av et prosjekt med en helhetlig drøfting av villreinens arealbruk i dag og konflikter knyttet til denne arealbruken. Prosjektets mål er å komme fram til omforente tiltak som kan redusere konfliktene.

6.4 Gjerdeplikt, gjerdehold og dyrefeller

Gjerder som blir dårlig vedlikeholdt skaper problemer for husdyrbrukere. Siden mange bruk har lagt ned husdyrproduksjonen, har ikke eier lenger de samme eierinteressene i gjerdevedlikeholdet. Mange mener og at de ikke lenger har gjerdeplikt siden de ikke lenger har nytte av gjerdet i form av eget husdyrhold. Ofte er det mangel på kunnskap om hvilke plikter og rettigheter som følger en landbrukseiendom, som fører til manglende avtaler og fordeling av ansvar for vedlikehold og eventuell fjerning av et gjerde når det ikke lenger er i bruk.

Det er en stor belastning for mange beitebrukere at gjerdeplikten i mange tilfeller ikke overholdes. Dette krever mye ekstra arbeid i en allerede travel tid med henting av beitedyr som på grunn av manglende eller dårlige gjerder kommer inn på arealer hvor andre grunneiere ikke ønsker at de skal være.

Dårlig vedlikehold og tilsyn med gamle gjerder er en utfordring i kommunen. I verste fall kan dette bli dødsfeller og påføre beitedyr og vilt store lidelser.

Flere beitebrukere opplever også at setre/hus som står til forfall, usikrede brønner og hensatt skrot og avfall kan bli dyrefeller. Det er viktig at kommunen får melding om slike forhold slik at det kan følges opp etter aktuelt lovverk.

Figur 19. Dårlig vedlikeholdte gjerder kan skape utfordringer for beitedyr, vilt og aktive beitebrukere

Fram til 2015 var det i bestemmelser knyttet til de fleste kommunedelplaner og reguleringsplaner i kommunen fortsatt et forbud mot inngjerding av fritidstomter.

I dag er det innarbeidet bestemmelser hvor inngjerding av et begrenset areal av tomten er tillatt etter søknad der det oppstå konflikt i forhold til beitedyr i flere av kommunedelplanene. Se oversikt over gjeldende bestemmelser i overordna arealplaner i tabell 10.

Tabell 10. Bestemmer inngjerding kommunedelplaner i Nore og Uvdal kommune

Kommunedelplan	**Bestemmelser knyttet til inngjerding**
Nore og Uvdal Vest, 2015	Det kan etter søknad gis tillatelse til inngjerding av et begrenset areal rundt bygninger på tomta i områder hvor det oppstår konflikter i forhold til beitedyr. Det bør settes krav til estetikk og kvalitet på gjerdet
Myrset – Ånesgården, 2009	Det er ikke tillatt med gjerde rundt fritidseiendommer
Nore og Uvdal Øst, 2015	Det kan etter søknad gis tillatelse til inngjerding av et begrenset areal rundt bygninger på tomta i områder hvor det oppstår konflikter i forhold til beitedyr. Det bør settes krav til estetikk og kvalitet på gjerdet
Tunhovd, 2006	Det er ikke tillatt med gjerde rundt fritidseiendommen

Dagalifjell med Rødberg, 2017	Det kan etter søknad gis tillatelse til inngjerding av et begrenset areal rundt bygninger på tomta i områder hvor det oppstår konflikter i forhold til beitedyr. Det bør settes krav til estetikk og kvalitet på gjerdet

For beitenæringa er det generelt en fordel med konsentrert hyttebygging framfor et tilsvarende antall hytter spredt ut over et større beiteområde. Dette er også gjeldende for viltet, spesielt hjorteviltet, med hensyn til trekkveger og ro i beiteområdene.

I konsentrerte hyttefelt med inngjerding av større områder, bør gjerdingen tillegges utbygger. Vedlikeholdsansvaret for gjerdet bør legges til hytteområdets velforening. (inn som tema i reguleringsplan).

EKSEMPEL på krav ved oppføring av gjerde
Det skal legges vekt på at gjerde skal underordne seg helhetsinntrykket i området og det skal ikke virke dominerende. Gjerde skal oppføres med en høyde på 1,2 meter og det skal fortrinnsvis settes opp av trematerialer, f. eks skigard. Ved helt spesielle behov kan nettinggjerde (Nasjonalgjerde) godkjennes.
Gjerde skal oppføres slik at beitedyr ikke kommer til skade eller blir sperret inne. Grinder skal vende utover.
Eier har ansvar for at bygninger og gjerder er sikret/vedlikeholdt slik at beitedyr ikke blir innestengt eller sittende fast. Gjerde som ikke vedlikeholdes kan kreves fjernet. Gjerde skal utføres slik at stier, råk, skiløyper og lignende ikke stenges.
Etter søknad kan det godkjennes oppføring av gjerde for større felles områder.

Gjerdeforholdene mellom innmark og utmark, rettigheter og ansvar i den forbindelse, må avklares i forhold til gamle gjerdeplikter og eksisterende lovverk.
Framover kan det bli mer aktuelt med samarbeidstiltak for oppsetting og vedlikehold av utmarksgjerder. Oppsetting av sperregjerder, i samarbeid mellom grunneiere i gjerdelag langs aktuelle strekninger, vil være en god løsning for mange områder og vil på sikt være et av de viktigste tiltakene for å legge til rette for aktivt beitebruk i utmarka

6.5 Løshund - Båndtvang

Det dokumenteres hvert år sau som er skadd eller drept av løshunder. I enkelte områder av kommunen opplever beitebrukere at konfliktnivået mellom løshund og beitedyr øker. Det er ikke utvidet båndtvang i kommunen per i dag, men det er et sterkt ønske fra beitenæringen om at utvidet båndtvang utredes i områder med beitedyr.

Arbeid med lokal forskrift om båndtvang i kommunen ble påbegynt andre halvår 2019. Dette ble igangsatt som følge av et innspill fra referansegruppa for kommunedelplan for beitebruk. Forskriften kommer på høring vinteren 2019 og forventes vedtatt i løpet av første halvår 2020, slik at den trer i kraft før beitesesongen 2020.

Kommunen får også tilbakemeldinger om løshund problematikk innenfor Hardangervidda nasjonalpark. Her er det forbud mot løshund jf. forskrift om vern for Hardangervidda nasjonalpark § 4.2.3, med unntak for bruk av hund under jakt i lovlig jakttid, gjeterhund for sanking av beitedyr og godkjente hunder i forbindelse med oppdrag for politi og redningstjeneste.

Det har vært en usikkerhet til i hvilken grad en utvidelse av båndtvangen vil avhjelpe på økt problematikk knyttet til løshund i kommunen, sett i lys av utfordringene en ser på Hardangervidda hvor det allerede er forskriftshjemlet båndtvang. Det er tydelig at det også er et stort behov for informasjons- og veiledningsarbeid som et forebyggende tiltak for løshund problematikken. Det bør vurderes om en å bør sette inn mer ressurser på tilsyn knyttet til dette innenfor Nasjonalparken.

6.6 Rovvilt

I Nore og Uvdal har det i perioder vært ganske store tap knyttet til rovdyrskader. Det er særlig gaupe som har vært den største skadegjøreren, men det er og dokumentert en del tap til ørn. Bjørn og ulv har streifet gjennom kommunen, og det har vært observert fast forekomst og kjent yngling av jerv i nordvestre fjellområder i Buskerud.

Buskerud ligger innenfor rovviltregion 2 – Sør Norge som består av fylkene Telemark, Buskerud, Vestfold og Aust Agder. Ny forvaltningsplan for rovvilt for regionen ble vedtatt i 2017.

Stortinget fastsetter bestandsmålene for rovvilt i landet. Deretter blir målene fordelt på de ulike rovviltregionene og nedfelt i rovviltforskriften.
I region 2 er det et nasjonalt fastsatt mål om 12 årlige ynglinger av gaupe. For kongeørn er det nasjonalt ikke fastsatt regionale mål, men arten skal forvaltes slik at bestanden opprettholdes på 800 – 1250 hekkende par i Norge.
De øvrige rovdyrartene skal kunne finnes innen regionen, men ikke som faste ynglende bestander. Det er lagt vekt på en tydelig soneforvaltning og lav terskel for uttak av rovdyr som har gjort eller forventes å gjøre skade i prioriterte beiteområder.

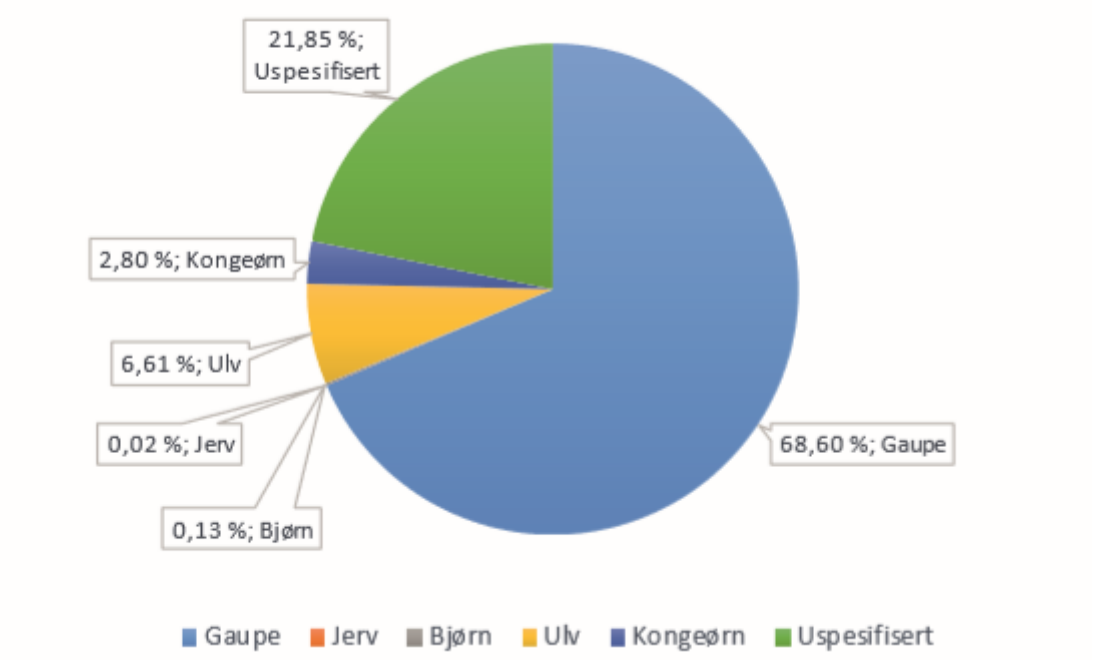

Figur.20: Erstatninger for tap til rovvilt i rovviltregion 2, 2012 – 2016 fordelt på skadevolder. Kilde: Rovbasen/Forvaltningsplan for rovvilt, region 2 (2017)

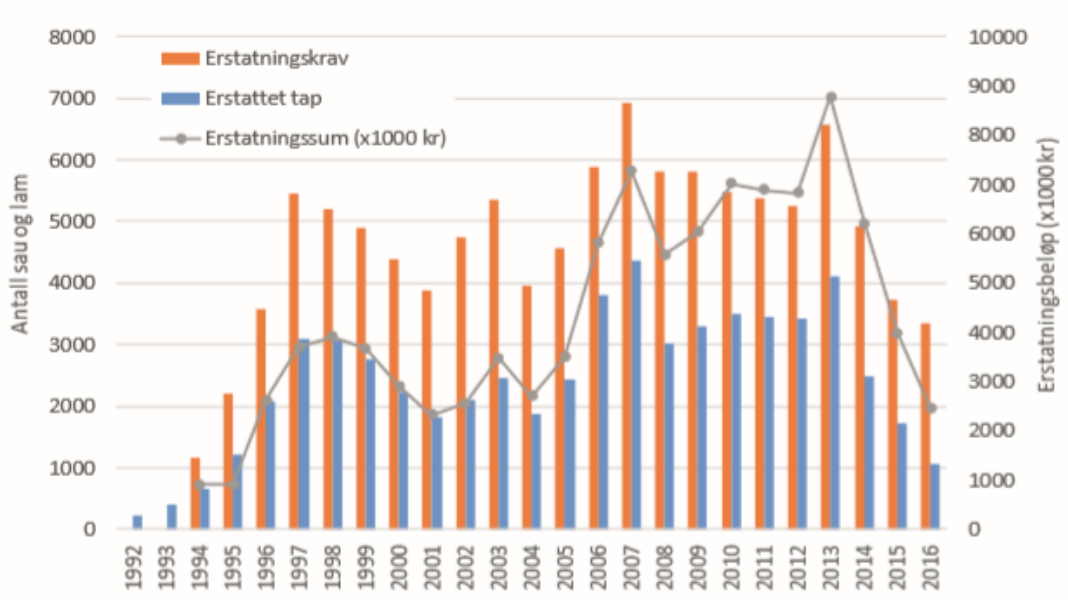

Figur 21. Antall sau og lam søkt erstattet og erstattet som tap til rovvilt, samt erstatningsbeløp, i rovviltregion 2 i perioden 1992 – 2016. (Kilde: Forvaltningsplan for rovvilt, region 2 (2017)/Rovbasen

Beredskapsplan for skadefelling av store rovdyr

Det ble gjennom et prosjekt i regi av Fylkesmannen i Buskerud og Buskerud bondelag startet en prosess med utarbeidelse av beredskapsplan for skadefelling av store rovdyr vinteren 2018/2019. Numedalskommunene inngår i region 3; Nore og Uvdal, Rollag, Flesberg, Kongsberg, Nedre Eiker vest for Drammensleva og Drammen.
Planens formål er å samordne aktørene som er involvert i skadefellings forsøk på store rovdyr, for derved å bidra til at uttak av skadegjører lykkes. Planen definerer geografisk område, aktørene, organisering av operativ ledelse (koordinatorgruppe) og ansvarsområder for de involverte. Plandokumentet skal være avklarende i forhold til samordning, ansvarsområder og rollefordeling.
Beredskapsplanen bør inngå som en del av kommunalt planverk, beitebruksplan og kriseplan. Beredskapsplanen omfatter beitelagene i kommunen.

Ett av de foreslåtte tiltakene i denne planene er å bistå beitelagene med å ha en oppdatert beredskapsplan samt sørge for at beredskap knyttet til rovviltsituasjoner innarbeides i kommunens beredskapsplaner.

7. RETNINGSLINJER

7.1 Retningslinjer for bruk av beitearealene

Føringer for arealplaner

1. Ved omdisponering av utmarksarealer må det tas hensyn til beiterettigheter og mulig konflikter søkes avklart på forhånd. Det bør opplyses om hensynet til beiteinteressene tidligst mulig i planprosessene, i tillegg til at det er tema på oppstartsmøter for planarbeid
2. Utbyggingsområder for hytter bør planlegges slik at de konsentreres til visse områder framfor at de spres over større arealer.
3. Viktige beiteområder skal tas inn som hensynssone i kommuneplanens arealdel
4. I alle byggeområder skal det ved utarbeidelse av reguleringsplan foreligge en vurdering av konsekvensene for beitebruken i området. Vurderingen skal inngå i planbeskrivelsen
5. Beitebruksplanen skal legges til grunn også for konsekvensutredninger av arealforslag i kommuneplaner og reguleringsplaner
6. Ved planlegging av nye veger i beiteområdene, må beitebruk hensyntas, og ved etablering av f.eks. ferister bør plan for vedlikehold og fordeling av kostnader være avklart
7. Ved søknad om dispensasjon for bygging av vei i LNF-områder skal det foreligge en vurdering av konsekvensene for beitebruken i området.

Inngjerding

8. Grunneiere plikter å gjennomføre ettersyn, opprydding og vedlikehold av gjerder i utmarka regelmessig slik at det ikke er til fare for beitedyr og vilt.

«Beitelagsforhold»

1. Vedlikeholdsansvar for ferister, gjerder mv. må fastsettes og sikres gjennom avtaler
2. Valg av slipp- og saltingsplasser må skje i samråd med grunneier og plassene bør legges utenom steder hvor det ikke er ønskelig at dyra samler seg i lengre perioder (eks. parkeringsplasser, nyplantinger, hyttebebyggelse og turistbedrifter)
3. Slipptiden for beitedyra tilpasses beiteveksten
4. Sankingen av beitedyra samordnes med tidspunktene for jakt. Beitedyra bør være sanka før storviltjakta begynner
5. Løshunder som jager beitedyr skal straks tas inn og leveres politiet. Utleiere av jaktterreng oppfordres til å sikre seg at jakthundene har saurenhetsbevis
6. Storfeeiere oppfordres å merke dyrene med navnemerker/klaver
7. Slipp av beitedyr skal bare skje der husdyreier har beiterett eller leier beiterett
8. Det skal tas hensyn til kulturminner – og kulturmiljøer i beiteområdene ved planlegging av – og plassering av fysiske installasjoner i beiteområdene.

7.2 Retningslinjer for gjerding

Det skal utarbeides egen veileder for inngjerding av fritidstomter med krav til godkjente gjerder.

8. TILTAKSPLAN 2019 - 2029

Beitebruksplanen vil inngå som en del av arealdelen i kommuneplanen for Nore og Uvdal kommune.
Tiltaksplanen inneholder forslag til aktuelle tiltak som skal bidra med å løse utfordringer eller redusere konfliktnivået ved beitebruk i dag samt sikre framtidig bruk av beiteressurser i inn – og utmark. Det skal utarbeides årlig handlingsplan.

Med næringsorganisasjonene i landbruket menes: Produsentlaget TINE, Sau – og geit, skogeierlaget, TYR, bonde – og småbrukerlaget og bondelaget. De fire første representerer de ulike næringene. De to sistnevnte er først og fremst politiske organisasjoner som jobber med oppfølgingen av næringspolitikken.

UTFORDRINGER VED BEITEBRUK I NORE OG UVDAL KOMMUNE	FORSLAG TIL TILTAK	ANSVARLIG/ FINANSIERINGSMULIGHETER
8.1 Arealforvaltning		
Nore og Uvdal kommune har i flere deler av kommunen lagt til rette for en omfattende utbygging av fritidsboliger. Noen områder i kommunen er derfor preget av økt konfliktnivå mellom beitebruk og økende press på utmarka gjennom hyttebygging og økt bruk av utmarka som turområde for hytteinnbyggerne og turister. Det er viktig at det tas hensyn til utmarksbeite og beiterett ved arealplanlegging og at beitelag og beitebrukere involveres aktivt i planprosesser.	Kommunen skal bruke beitebruksplanen aktivt ved arealplanlegging for å sikre at beiteressursene kan benyttes på best mulig måte også i framtiden Beitebrukere/beitelag bør involveres så tidlig som mulig i planprosesser Kommunen bør lage rutiner for å sikre at beitebruken ivaretas i områder der en planlegger endring av planstatus/arealbruk Det bør opplyses om hensynet til beiteinteressene tidligst mulig i planprosessene. Beitebruk skal tas opp som tema ved forhåndskonferanse for nye reguleringsplaner. Utarbeide sjekkliste for avklaringer knyttet til beitebruk	Kommunen; administrasjon, forvaltning, politikere, næringsorganisasjonene i landbruket Kommunen; administrasjonen og utbygger. Kommunen; administrasjonen og utbygger.

UTFORDRINGER VED BEITEBRUK I NORE OG UVDAL KOMMUNE	FORSLAG TIL TILTAK	ANSVARLIG/ FINANSIERINGSMULIGHETER
8.2 Beitebruk – og kulturlandskap		
Gjengroing, restaurere gammel kulturmark, utnytte ubrukte beiter, stimulerer til etablering av fellesbeiter og mer sambeiting/vekselbeiting	Kartlegge ledige beiteareal i kommunen, stimulere til bortleie av arealer som ikke er i bruk Stimulere til inngjerding og rydding av gammel kulturmark Se på muligheten for å etablere større sammenhengende fellesbeiter og mer sambeiting/vekselbeiting mellom ulike beitedyr Stimulere til å få økt andelen storfe på utmarksbeite	Landbruksforvaltningen i kommunen Beitelag kan søke om tilskudd til investeringstiltak i beiteområder. Enkeltbrukere og flere brukere sammen kan søke om SMIL – tilskudd Landbruksforvaltningene, beitelag og beitebrukere
Organisert beitebruk	Etablere beitelag der det mangler Oppfordre beitebrukere om å bli med i beitelag, få med flere storfebrukere i organisert beitebruk Stimulere til mer organisert beitebruk gjennom beitelagene for bedre utnyttelse av beite Informere om tilskuddsordninger til investering i beitefelt, organisert beitebruk	Beitebrukere, landbruksforvaltningen i kommunen Beitelagene Beitelag, næringsorganisasjonene i landbruket, beitebrukere Landbruksforvaltning i kommunen og hos Fylkesmannen

Beiterett – og gjerdeplikt. Flere og flere grunneiere overholder ikke gjerdeplikten	Utarbeide informasjon om beiterett – og gjerdeplikt til eiere av landbrukseiendommer i kommunen.	Landbruksforvaltningen i kommunen i samarbeid med næringsorganisasjonene i landbruket, og beitelag
Skjøtsel av veikanter i beiteområder og verdifulle kulturlandskap med hensyn til ivaretakelse av biologisk mangfold	Utarbeide anbefalinger for slått/bruk av plantevernmidler ved vedlikehold av	Vei eier, administrasjonen i kommunen, næringsorganisasjonene i landbruket

UTFORDRINGER VED BEITEBRUK I NORE OG UVDAL KOMMUNE	**FORSLAG TIL TILTAK**	**ANSVARLIG/ FINANSIERINGSMULIGHETER**
8.3 Interesser knyttet til utmark		
Beitebruk – og jakt Regulering og dialog om sanketidspunkt kan i enkelte områder være med på å forebygge/dempe konflikter i forhold til jakt	Informasjon om sanketidspunkt til jegere og jaktlag	Beitebrukere, beitelag og jaktlag
Villreinjakt – og sank	Stimulere til dialog om jakt og sank mellom beitelag og jaktrettighetshavere i beiteområder på Hardangervidda, og Norefjell – Reinsjøfjell med områdene øst for Tunhovdfjorden og Borgemarka	Beitebrukere, beitelag, jaktlag, rettighetshavere
Interessekonflikter ved bruk av utmarka	Informere om landbruk og utmarksbeite i hyttevelforeninger og reiselivsmiljøet	Kommunen, landbrukets kontaktutvalg (næringsorganisasjonene i landbruket)
Konkurrerende arealbruk – Villrein fra Norefjell – Reinsjøfjell som beiter i seterområdene øst for Tunhovdfjorden. Store konflikter mellom villrein og tradisjonell beitebruk.	Prosjekt om villreinens arealbruk i dag og konflikter knyttet til denne arealbruken, som skal sees i lys av forutsetninger ved opprettelsen av villreinområdet i 1992, grenser for tellende areal, størrelsen på villreinstammen og utbyggingspress rundt hele fjellet. Prosjektets mål er å komme fram til omforente tiltak som kan redusere konfliktene.	Villreinnemda for Norefjell – Reinsjøfell mfl. Forutsetter dialog med grunneiere/beitebrukere og andre som er berørt av utfordringene, villreinutvalget, kommunene, fylkesmannen og fylkeskommunen.

	Gjennomføres 2020 - 2021	

UTFORDRINGER VED BEITEBRUK I NORE OG UVDAL KOMMUNE	FORSLAG TIL TILTAK	ANSVARLIG/ FINANSIERINGSMULIGHETER
8.4 Fritidsbebyggelse– og utbyggingsinteresser		
Informasjon – og opplysningsarbeid	Oppfordre grunneiere og utbyggere til å orientere om at det går beitedyr i området, og om gjerderegler ved salg av hyttetomter eller utbyggingsareal Informere om positive effekter av å ha dyr på beite; god dyrevelferd, bra for kulturlandskapet og at det er med på å holde stier og ferdselsårer åpne mm.	Grunneiere, utbyggere, grunneiere beitelag, landbruksforvaltningen i kommunen
Samarbeid mellom aktører med utmarksinteresser	Legge til rette for samarbeid mellom aktuelle aktører - utbyggere, grunneier og beitelag	Kommunen, beitelag, grunneiere

UTFORDRINGER VED BEITEBRUK I NORE OG UVDAL KOMMUNE	FORSLAG TIL TILTAK	ANSVARLIG/ FINANSIERINGSMULIGHETER
8.5 Gjerdeplikt, gjerdehold og andre dyrefeller		
Vedlikehold av gamle gjerder (inn – og utmark)	Fokus på tilsyn i samarbeid med mattilsynet Motivere til opprydding i gamle gjerder i inn – og utmark som er til fare for dyr	Administrasjonen i kommunen, grunneier, beitebrukere, i samarbeid med Mattilsynet Beitelag, næringsorganisasjonene i landbruket, administrasjonen i kommunen

	Ta konfliktsaker opp med jordskifte, (f.eks. ved tvist om beiterett/nabogjerdespørsmål) Utarbeide og publisere informasjon om plikter og krav til gjerdehold, tilsyn og vedlikehold	Grunneiere, Øvre Buskerud jordskifterett Administrasjonen i kommunen i samarbeid med beitelag, næringsorganisasjonene i landbruket og grunneiere
Inngjerding av fritidstomter	Utarbeide veileder for inngjerding av fritidstomter med krav til godkjente gjerder og informasjon om beitedyr. Veileder anbefales sendt ut med byggetillatelse eller ved erverv av fritidseiendom Følge opp bestemmelser om inngjerding i reguleringsplaner Vurdere inngjerding av mindre hyttefelt istedenfor inngjerding av enkelttomter der dette er aktuelt Stimulere til avtaler om vedlikehold av gjerder blir utarbeidet og fulgt opp	Administrasjonen i kommunen i samarbeid med beitelag, næringsorganisasjonene i landbruket og grunneiere Administrasjonen i kommunen, utbygger, grunneier, beitebrukere
Gjerding mot utmark	Legge til rette for å løse beitekonflikter gjennom oppføring av sperregjerder	Beitelag, grunneierlag. Prioritert tiltak med tanke på finansiering gjennom tilskudd til investering i beitefelt
Nedfallene bygg, usikrede brønner/vannkilder, hensatt avfall/skrot	Motivere til opprydning i forhold som kan være til fare for beitedyrene og følge opp etter aktuelt lovverk; plan – og bygningsloven, forurensingsloven mfl.	Administrasjonen i kommunen i samarbeid med beitelag, næringsorganisasjonene i landbruket og grunneiere

UTFORDRINGER VED BEITEBRUK I NORE OG UVDAL KOMMUNE	FORSLAG TIL TILTAK	ANSVARLIG/ FINANSIERINGSMULIGHETER
8.6 Friluftsinteresser		
Utfordringer knyttet til beitebruk i populære turområder; grinder som ikke lukkes mv.	Ta hensyn til beitebruk på turstier som krysser beiteområder Legg til rette med gjerde klyv og selvlukkende grindløsninger der dette er aktuelt Informere om beitedyr, båndtvang mv. på parkeringsplasser ved innfartsårer til populære turområder/turstier	Grunneierlag, hyttevelforeninger, turistbedrifter, grunneiere
Hvordan unngå at uønskede situasjoner mellom dyr på beite og turgåere som oppholder seg i beiteområdene	Informasjon om hvordan man forholder seg til beitedyr, se på muligheten for å informasjonsvideoer via bruk av QR- koder f.eks.	Beitelag, næringsorganisasjonene i landbruket, beitebrukere, landbruksforvaltningen i kommunen
Økt forståelse for beitedyr, tilsyn, beiterett i utmark mv.	Invitere hytteinnbyggerne til å være med på sauesanking eller tilsyn for å formidle kunnskap og øke forståelsen for beitedyr og beiterett i utmark	Beitelag, beitebrukere

UTFORDRINGER VED BEITEBRUK I NORE OG UVDAL KOMMUNE	FORSLAG TIL TILTAK	ANSVARLIG/ FINANSIERINGSMULIGHETER
8.7 Båndtvang		
Løshunder/ikke overholdt båndtvang er et økende problem i flere beiteområder	Utrede muligheten for utvidet båndtvang i de områdene hvor husdyr har rett til beite og faktisk beiter i Nore og Uvdal kommune Orientering om båndtvang og konsekvensene av løshund. Benytte eksisterende magasin el, som går ut til innbyggere og hytteeiere; Ferie og fritid, sommermagasinet, din lokale hytteguide mv. Skilting med orientering om båndtvang ved turområder, stier i hytteområder og ved innfartsårer til fjell – og utmarksområder med beitedyr	Kommunen ved administrasjonen Beitelag, næringsorganisasjonene i landbruket, administrasjonen i kommunen Kommunen, Nore og Uvdal næringsselskap, turistkontor, beitelag og beitebrukere

UTFORDRINGER VED BEITEBRUK I NORE OG UVDAL KOMMUNE	FORSLAG TIL TILTAK	ANSVARLIG/ FINANSIERINGSMULIGHETER
8.8 Rovvilt		
Beredskapsplaner	Sikre at beitelagene har oppdatert beredskapsplan for skadefelling av fredet rovvilt Sørge for at beredskap knyttet til rovviltsituasjoner innarbeides i kommunens beredskapsplaner Vurdere behov for å utarbeide egen helhetlig beredskapsplan for landbruk Utarbeide kart som viser alle installasjoner; skilleanlegg, saltplasser, veier, låste bommer, mv. i og i tilknytning til beiteområdene som en del av beredskapsplanarbeidet	Beitelagene, landbruksforvaltningen i kommunen kan bistå Administrasjonen i kommunen Kommunen; administrasjon og politikere Beitelagene og beitebrukerne i samarbeid med kommunen
Rovviltbestand	Påvirke politiske myndigheter til å redusere rovviltbestanden/overholde nasjonale mål	Næringsorganisasjonene i landbruket – først og fremst ved bondelaget og bonde – og småbrukerlaget, beitelag, politikere i kommunen
Rovdyrtap	Stimulere beitelagene til å søke om tilskudd til elektronisk overvåking som forebyggende tiltak og andre forebyggende og konfliktdempende tiltak. For eksempel. Opplæring av kadaverhund. Fortsatt deltakelse i region – samarbeid om skadefelling, lokalt skadefellingslag	Fylkesmannen i Oslo og Viken, landbruksavdelingen, landbruksforvaltningen i kommunen. Tilskuddsordning; Tilskudd til forebyggende tiltak mot rovviltskader og konfliktdempende tiltak. Administrasjon i kommunen v/viltansvarlig og landbruksforvaltning

9. VEDLEGG

Vedlegg 1. Kart over beiteområdene i kommunen – *Oppdateres etter ajourhold av kartlaget hos NIBIO mai 2020*

Vedlegg 2. Kart som viser installasjoner i beiteområdene

Vedlegg 3. Kart som viser fordeling av areal til LNFR, og areal avsatt til bebyggelse – og anlegg, samt LNFR – spredt fritidsbebyggelse.